

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD
Institut komunikačních studií a žurnalistiky
Katedra mediálních studií

Tereza Nejedlá

**Konstrukce účastníků politické komunikace v
českých internetových periodicích**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Obor: Mediální studia

Ročník: III.

Semestr: V.

Akademický rok: 2009/2010

Vedoucí práce: PhDr. Otakar Šoltys

Praha 2010

Bibliografický záznam

NEJEDLÁ, Tereza. *Konstrukce účastníků politické komunikace v českých internetových periodících*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, IKSŽ, Katedra mediálních studií, 2009. 79 s. Vedoucí diplomové práce: PhDr. Otakar Šoltys

Anotace

Diplomová práce „Konstrukce účastníků politické komunikace v českých internetových periodících“ zachycuje způsob, jakým české zpravodajské servery zobrazují ve svém zpravodajství realitu, jak ji přetvářejí a konstruují podle vlastních potřeb. Pomocí analýzy dvou významných českých událostí roku 2008 – kauzy pražských kulturních grantů a kauzy podpisu rámcové smlouvy o americkém radaru na území České republiky – popisuje nejen konkrétní rámce, do nichž internetové deníky zařazují účastníky mediální komunikace, ale snaží se také obecněji popsat jejich celkové prostředí, včetně toho, jakým způsobem využívají ve zpravodajství audiovizuální prvky, jaké jsou jejich zdroje a jak jejich práci ovlivňuje fenomén občanské žurnalistiky a blogerství.

Annotation

The diploma thesis „Framework of political communication participants in Czech internet Periodics“ analyse the way Czech internet news webs portray reality, how they transform it and construct under their own demands. Through analyzing two significant Czech events in 2008 – the case of Prague culture fundation and the case of the general treaty on American radar base in the Czech Republic underwriting – it describes not only the particular frames, in which Czech webdailies arrange media communication participants, but it also intends to describe Czech webdailies background within the way they use the audiovisual components in their news, who are their news sources and how their work is influenced by citizen journalism and blogging phenomena.

Klíčová slova

sociální konstrukce reality, internet, média, blogy, rámování, radar, divadelní dotace

Key words

social construction of reality, internet, media, blogs, framing, radar, theatre fundation

Prohlášení:

1. Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a použila veškeré uvedené prameny a literaturu.
2. Práce má bez příloh 136 958 znaků.
3. Dávám svolení k tomu, aby tato diplomová práce byla umístěna v Ústřední knihovně UK a používána ke studijním účelům.

Poděkování:

Na tomto místě bych ráda poděkovala všem, kteří se podíleli na závěrečné podobě této práce korektorskou činností. Můj dík patří také Thomasi Luckmannovi za laskavé zodpovězení mé netypické otázky. Především chci ale poděkovat vedoucímu své diplomové práce, PhDr. Otakaru Šoltysovi, za cenné rady a pomoc při celém jejím vzniku.

Obsah

1. Úvod.....	9
2. Internetové zpravodajství.....	11
2.1 Historie internetového zpravodajství.....	11
2.1.1 Počátky internetového zpravodajství ve světě.....	11
2.1.2 Historie českého internetového zpravodajství.....	13
2.2 Typologie on-line médií.....	14
2.3 Specifika internetových médií a internetového zpravodajství.....	15
2.4 Problémy a otázky on-line žurnalistiky.....	16
.....	17
3. Média a konstrukce reality.....	18
3.1 Mnoho realit.....	18
3.1.1 Objektivní sociální realita.....	18
3.1.2 Symbolická sociální realita.....	20
3.1.3 Subjektivní sociální realita.....	21
3.1.4 Konstrukce reality a její legitimizace.....	22
3.1.4.1 Udržení subjektivní reality.....	23
3.1.4.2 Legitimizace symbolické reality.....	24
3.2 Různé teoretické přístupy k sociální konstrukci reality.....	25
3.3 Média a realita.....	26
3.3.1 Média a objektivní realita.....	26
3.3.2 Média a subjektivní realita.....	27
3.3.3 Jak média konstruuji realitu.....	28
3.4 Nová média a jejich vliv na konstrukci reality.....	29
4. Popis výzkumu.....	30
4.1 Zkoumané události.....	30
4.1.1 Nový systém pražských kulturních grantů.....	31
4.1.2 Umístění americké radarové základny v ČR.....	31
4.2 Metodika.....	32
4.2.1 Pracovní vzorek.....	32
4.2.2 Kvantitativní část.....	33
4.2.3 Kvalitativní část.....	34
4.3 Problematické části výzkumu.....	34
5. Kvalitativní část výzkumu.....	36
5.1 Pracovní postup.....	36
5.2 Systém kulturních grantů.....	37
5.2.1 Vstřícný magistrát a Pavel Bém.....	37
5.2.2 Dotační systém je katastrofa.....	38
5.2.3 Umělci se musí dohodnout sami.....	38
5.2.4 Milan Richter trnem v oku.....	38
5.2.5 Vzporní umělci, kteří se neumějí chovat.....	40
5.2.6 Nešťastní umělci zachraňují, co se dá.....	40
5.2.7 Ošizený a nespokojený Petr Kratochvíl.....	41
5.2.8 Smířlivý ministr kultury.....	42
5.2.9 Pasivní veřejnost.....	42
5.2.10 Alternativní rámce.....	42
5.3 Americký radar.....	43
5.3.1 Greenpeace.....	43
5.3.2 Neúspěšná iniciativa Ne základnám.....	44

5.3.3	Vytrvalost demonstrujících.....	44
5.3.4	Nerozumní hladovkáři.....	45
5.3.5	Podpora radaru.....	45
5.3.6	Vláda bojuje.....	46
5.3.7	Spor ODS a Strany zelených.....	47
5.3.8	Problematický výzkum veřejného mínění.....	47
5.3.9	Nejednotní zelení.....	48
5.3.10	Zelení nerozumí obranné politice.....	48
5.3.11	Levice podporuje protesty.....	49
5.3.12	Levice se snaží jednat.....	49
5.3.13	Radar jako výhoda.....	50
5.3.14	Radar jako ekologická hrozba.....	50
5.3.15	Radar je k ničemu.....	51
5.3.16	Nezodpovězené otázky.....	52
5.3.17	Přísná, ale chápavá armáda.....	52
5.3.18	Bagatelizace.....	53
5.3.19	Neviditelný Klaus.....	53
5.3.20	Veřejnost fandí odpůrcům radaru.....	54
5.3.21	Alternativní rámce.....	54
5.4	Zprávy o radaru a grantech jako komplexní komunikáty.....	54
5.5	Blogy.....	56
5.5.1	Divadelní dotace – nedemokratický systém a nepřijatelní umělci.....	57
5.5.2	Radarová základna – fanatičtí odpůrci a zbytečné ohledy k Rusku.....	60
5.6	Závěry kvalitativní analýzy.....	62
6.	Kvantitativní část výzkumu.....	64
6.1	Pracovní postup.....	64
6.2	Výsledky výzkumu.....	65
6.1.1	Jaké typy článků média používala?.....	65
6.1.2	Kdo měl přístup do médií, a jak byly tyto skupiny vzájemně zastoupeny v jednotlivých médiích?.....	66
6.1.3	Byl někdo výrazně pouze aktivním účastníkem (převažují citace nad zmínkami)?.....	66
6.1.4	Byl někdo naopak často spíše pasivní (převažují zmínky nad citacemi)?.....	66
6.1.5	Liší se zastoupení zájmově podobných skupin v jednotlivých médiích?.....	67
6.1.6	Dávala jednotlivá média přednost určitým jednotlivcům nebo skupinám?.....	68
6.1.7	Shodují se jednotlivá média v silnějším či slabším zastoupení typově podobných skupin v obou kauzách?.....	68
6.3	Závěry kvantitativní analýzy.....	68
7.	Závěr.....	70
8.	Summary.....	72
9.	Použité zdroje a literatura.....	73
9.1	Literatura.....	73
9.2	Odborné články.....	74
9.3	Webové zdroje.....	75
9.4	Absolventské práce.....	75
9.5	Zdroje výzkumu.....	76
9.5.1	Články.....	76
9.5.1.1	Kulturní granty.....	76
9.5.1.2	Americký radar.....	76
9.5.2	Blogy.....	76
10.	Přílohy.....	78

10.1 Tabulky.....	78
10.2 Fotografie.....	82
10.3 Kódovací knihy.....	82
10.3.1 Kódovací kniha - radar.....	82
10.3.2 Kódovací kniha - dotace.....	83

1. Úvod

Vzájemný vliv médií a reality zkoumají mediální a kulturní teoretici velmi podrobně a ze všech možných úhlů pohledu. První kritiky vlivu médií na realitu můžeme vystopovat už v pracích Frankfurtské školy (Kellner 1992) a Theodora Adorna nebo Maxe Horkheimera (2009), jeden z největších přínosů k danému tématu však učinili, i když spíše ze sociologického a jazykového hlediska, Peter Berger a Thomas Luckmann svou knihou *Sociální konstrukce reality, pojednání o sociologii vědění*¹, která poprvé vyšla v roce 1966.

Tato práce z velké části vychází právě z Bergerových a Luckmannových teorií a rozšiřuje je o další teoretická pojednání, která byla k danému tématu zpracována. Zaměřuje se na vztah nových, internetových médií a reality, přesněji řečeno na to, jakým způsobem zpravodajské internetové servery nakládají s realitou. Provedený výzkum se zaměřil především na způsob, jakým české internetové deníky² pracují s obrazem účastníků medializovaných událostí.

Z provedeného výzkumu také vyplynulo nutné odchýlení od původních tezí diplomové práce. „Rozdíl v terminologii je, že zatímco „reflektovat“ může naznačovat „objektivitu“, „konstruovat“ v sobě zahrnuje interpretativní subjektivní proces.“ (Ben-Yehuda, s. 11) Právě tak prvně zamýšlený záměr této práce se teoreticky ubíral spíše směrem reprezentace reality, tedy reality jako objektivní skutečnosti, kterou média pouze reflektují. Výsledky výzkumu ukázaly, že média tuto objektivní realitu spíše transformují podle svých potřeb a konstruují tak realitu novou, ať už je k tomu vedou jakékoliv důvody. Proto se nakonec teoretická část této práce zabývá teoriemi konstrukce reality více než její reprezentace.

Teoretická část, soustředěná především do prvních dvou kapitol, se zabývá nejprve internetovými deníky jako takovými, jejich historií, klasifikací a také specifiky jejich práce, která poměrně výrazně ovlivňují výsledné obsahy médií i způsob, jakým deníky pracují s realitou. Další teoretická kapitola je pak věnována právě realitě a její konstrukci. Podrobněji se zabývá nejen různými pohledy na sociální konstrukci reality, ale především tím, jaký vliv mají média na naši subjektivní realitu a jakými způsoby mohou ovlivňovat a přetvářet subjektivní i objektivní realitu. V neposlední řadě se pak zabývá otázkou, zda mají díky moderním technologiím v tomto ohledu nová

1 Jak už bylo řečeno, vědců, kteří se tématem reality a médií zabývali a zabývají, je celá řada. Tato práce si ovšem neklade za cíl historicky popsat všechny z nich, a proto i v úvodu zmiňuje jen tyto. K některým dalším teoretickým přístupům se pak vrátí ve třetí kapitole, která se bude zabývat právě teorií sociální konstrukce reality a různými pohledy na ni.

2 Pojem deníky není sice z hlediska internetových médií přesný, ale je poměrně zavedený, protože práce internetového a tištěného zpravodajského média se velmi podobá. Proto jsem se rozhodla tento termín používat i ve své práci.

média vyvinutější schopnost konstruovat sociální realitu.

Další tři kapitoly už se plně zabývají empirickým výzkumem konstrukce reality, tedy analýzou českých internetových deníků, metodologickým základem této analýzy a kvantitativní analýzou. Kapitola popisující výsledky kvalitativní části výzkumu se postupně zabývá analýzou provedenou metodou rámování a popisu mediálních rámců deníků, jazykovou analýzou zkoumaných mediálních textů jako komplexních komunikátů a doplňkově také analýzou přidružených weblogů.

2. Internetové zpravodajství

„I kdyby se počítačová gramotnost stala univerzální, a dokonce i kdyby každá domácnost měla osobní počítač vybavený modemem, je obtížné si představit, jak by se pouze z této základny mohl nový systém masové komunikace rozvinout.“

(DeFleur, Ballová-Rokeachová: Teorie Masové komunikace, s. 346)

Přes počáteční nedůvěru v internet a jeho komunikační a mediální schopnosti hrají dnes internetová média včetně těch zpravodajských jednu z nejvýznamějších rolí na globálním mediálním trhu. On-line žurnalistika má svá specifika, která ji vymezují nejen vůči tradičním médiím, ale i vůči tradičním způsobům komunikace. Následující kapitola se bude zabývat právě těmito specifiky a také tím, jaký vliv mají na konečnou podobu on-line zpravodajství.

2.1 Historie internetového zpravodajství

Ačkoliv se historie internetového zpravodajství píše sotva patnáct let, stihlo si nové médium za tuto dobu zcela osvojit tradiční žurnalistické standardy a přitom přijít s vlastní alternativou tradičních médií, která začala podstatně měnit dosavadní mediální krajinu celého světa. Následující podkapitola popíše nejen počátky internetového zpravodajství u nás a ve světě, ale zaměří se také přímo na historii zpravodajských serverů, které jsem sledovala ve svém výzkumu.

2.1.1 Počátky internetového zpravodajství ve světě

Pokusy o nový, interaktivnější způsob zpravodajství se v rámci tradičních médií začaly objevovat už v osmdesátých letech dvacátého století. Za přímé předchůdce internetového zpravodajství tak můžeme s trochou nadsázky označit teletext a videotext, které sice vstupovaly na mediální trh s velkými ambicemi, ale nikdy zcela neporazily, ačkoliv konkrétně teletext funguje v řadě zemí dodnes. Úspěch tak skutečně přišel až s internetovou sítí a jejím speciálním i technologickým rozšířením tak, aby mohla internetová média oslovovat dostatek recipientů³.

První skutečně internetové médium, e-zine Wired Magazine začal vycházet už v lednu 1993 a ve stejném roce byla ve Spojených státech spuštěna i první webová rozhlasová stanice. Prvním

³ Pro potřeby této práce jsem se rozhodla nezacházet do podrobností například právě v popisu počátků internetu jako takového nebo předchůdců internetových médií. Obširněji například *Driscoll, Garrison, Salwen: Online News and the Public, 2005* nebo *Deuze: Journalism and the Web, 1999*.

zpravodajským médiem se stal o rok později regionální deník Palo Alto Weekly, následovaný velmi záhy dalšími tituly podobného charakteru, v roce 1995 rozjíždí svou internetovou verzi i první „velký“ deník, Chicago Tribune. V roce 1994 začal plnit své webové stránky britský deník The Daily Telegraph, BBC vstoupila na web v roce 1997. Zpočátku redakce pouze „překlápěly“ obsah tištěných vydání na web, ale brzy se ukázalo, že internetoví čtenáři mají trochu jiné požadavky a vlastní obsahy začaly zabírat stále více prostoru.

V roce 1996 už na webu působilo celkem dvě stě šedesát titulů včetně televizních a rozhlasových stanic. Mimo jiné New York Times nebo Washington Post. Společně s nárůstem internetových médií ovšem přišel i problém vydavatelských domů. Ty chtěly nadále těžit ze slibně se rozvíjejícího média, ale zároveň nechtěly přijít o příjmy z jejich tradičních předchůdců. Bylo proto nutné jejich obsahy diferencovat, aby se nepřekrývaly a vzájemně se nepřipravovaly o čtenáře. Nejčastěji volili dvě cesty. Internetu vyhradili právo na nejaktuálnější zprávy, které tak nemusí čekat na uzávěrku nebo od vysílání zpravodajské relace, a další vývoj pak hodnotili právě v prostoru tradičního média. Exkluzivní materiály původních verzí se pak čato dostávaly na internet až po otištění či odvysílání v mateřském médiu⁴.

Nejvíce se internetovým médiím dařilo v době takzvaného „internetového optimismu“, v druhé polovině devadesátých let⁵. V následujícím období po přelomu tisíciletí spolu s „prasknutím internetové bubliny“ začaly jejich počty klesat. Z internetu, na který původně řada obchodníků i běžných uživatelů pohlížela jako na místo, kde se dají z ničeho vydělat v velké peníze, se stal obchod jako každý jiný. A to včetně on-line médií. Ondřej Aust ve své diplomové práci uvádí, že: *„Střízlivou realitou dneška je zdravé fungování pouze takových redakčních týmů, které jsou schopné nejen konkurovat, ale především bezproblémově fungovat po finanční stránce.“* (Aust, 2004, s. 5) V praxi tedy znamenal konec počátečního internetového nadšení komercionalizaci a profesionalizaci internetových médií včetně internetového zpravodajství.

Ve stejné době se už ovšem začíná rodit nový koncept využití mediálního prostředí – web 2.0. Tato „druhá verze webu“ přinesla další zásadní mediální změnu, a sice termín „občanská žurnalistika“. Zatímco v první fázi chtěl každý na webu vydělat, v nové se chce každý zapojit. Po roce 2000 se naplno rozvíjí fenomén blogerství a komunitních serverů, jako je Twitter nebo Facebook. Blogeré komentují nejen své soukromé životy, ale zapojují se i do politického dění, které se jich nějak dotýká, a tvorba mediálních obsahů přestává být, jak říká Miloš Čermák (nedatováno), „výsadou vyvolených“, tedy zaměstnanců médií. Média tak získala zcela unikátní způsob zpětně

4 Tuto cestu dodnes volí řada časopisů a lifestyleových magazínů. Na své aktuální vydání sice na webových stránkách odkazují a publikují z nich ukázky, ale celé materiály se tu objevují až s dalším vydáním.

5 World Association of Newspapers uvádí, že v letech 1997 až 2001 vzrostl počet internetových médií o 120 procent až na 2959 v roce 2002. Od tohoto momentu se jejich počet usátil a postupně začal klesat. (Driscoll, Garrison, Salwen, 2005)

vazby, který do této doby vůbec nebyl myslitelný. Občanskou žurnalistiku pak využívají pomocí blogů spadajících pod vlastní servery, nebo přímo při tvorbě obsahu internetových médií, jako například server OhMyNews⁶.

2.1.2 Historie českého internetového zpravodajství

Také v České republice byla požadavkem na rozšíření internetu a tím i vznik internetových médií možnost rozšíření internetu jako takého. 1. července 1995 padl poskytovatelský monopol společností SPT Telecom a Eurotel. Díky tomu se zlepšily především finanční podmínky, za nichž bylo možné připojit se k internetu. Objevili se soukromí poskytovatelé a spolu s nimi i první česká internetová média – jako první už na jaře téhož roku webová podoba časopisu Mladý Svět.

V lednu 1996 vstupuje na internet Česká tisková kancelář s projektem České noviny, své weby zakládají také Lidové noviny nebo Svobodné slovo. *„Už v devadesátých letech se internetové stránky staly nezbytným doplňkem každého tradičního média, ať už šlo o tisk, rozhlas nebo televizi.“* (Šmíd, 2005, s. 28)

Většina těchto serverů, včetně serveru **Lidovky**, ale ze začátku také fungovala jen jako „zrcadla“ tištěných předloh. Postupně se pak od původních redakcí odpoutávaly. Lidovky se o několik let později dopustily dalšího prvenství, když koncem roku 1995 spustily vlastní blogerský projekt s názvem BigBlogger, kde umožňovaly registraci a vyjadřování vlastních názorů prakticky komukoliv.

Naopak deník Mladá fronta Dnes, respektive vydavatelství Mafra se rozhodlo jít od počátku jinou cestou a server **iDnes** spouštělo v roce 1998 sice jako jistý mediální experiment, ale plánovitě s vlastním obsahem a odděleně od tištěného deníku. iDnes začal jako první internetový deník v České republice využívat všechna specifika internetové žurnalistiky. Například už v prvním týdnu svého fungování uskutečnil vůbec první český on-line rozhovor. S počítačovým odborníkem Pavlem Sodomkou.

Ve stejném roce také spouští nejsilnější český vyhledávač Seznam původně společensko-kulturní portál **Novinky**. Protože ovšem projekt není dlouhodobě úspěšný, domlouvá se Seznam na spolupráci s deníkem Právo a vymýšlí pod stejným názvem nový mediální produkt se zpravodajskými obsahy. I Právo je dnes s Novinkami mnohem propojenější a zdaleka už na web neumísťuje jen zpravodajské obsahy (ty navíc redakce často vytváří unikátně pro internet), ale naplňuje i další rubriky včetně kultury.

⁶ Jihokorejský zpravodajský server spustil 22. února 2000 levicový novinář O Jon Ho. Dnes má několik desítek zaměstnanců a přes čtyřicet tisíc amatérských přispěvatelů, kteří vytvářejí více než osmdesát procent obsahu.

Mediální sekci portálu Centrum naplňovaly od jejího vzniku různé redakce včetně Lidovek. Koncem roku 2005 ovšem server spustil vlastní zpravodajský deník **Aktuálně**. Ačkoliv kritici projektu webového serveru Centrum zpočátku příliš nevěřili, dokázal se deník, který nemá žádnou oporu v tradičních médiích, nejen dobře etablovat, ale za čtyři roky svého působení patří také k nejčtenějším internetovým deníkům vůbec⁷.

V únoru 2007 začal fungovat také zpravodajský portál časopisu **Týden**. Zpravodajská část serveru se zaměřuje především na aktuální dění a delší materiály, které mohou daná témata analyzovat více do hloubky, přenechává právě stránkám tištěného týdeníku.

2.2 Typologie on-line médií

Podle internetového odborníka Milana Šmída (Šmíd, 2001) můžeme všeobecně rozlišit tři typy on-line deníků. Dnes už je jeho typologie sice poněkud zastaralá, ale stále je možné do daných tří kategorií rozřadit většinu internetových médií.

Zrcadla jsou internetová periodika, která přebírají pouze texty otištěné ve svých mateřských médiích, většinou tištěných novinách nebo časopisech. U nás s tímto typem přišly jako první v roce 1995 Lidové noviny.

Dnes už novinová zrcadla téměř neexistují. Webové stránky patřící k tištěným médiím sice často nabízejí část nebo celý obsah tištěného vydání (většinou v samostatných pdf souborech), ale zároveň publikují řadu vlastních materiálů a převzaté materiály si upravují pro vlastní potřeby. Naopak časopisová zrcadla pořád ještě najdeme ve světě i u nás. I časopisy se ale postupně vydávají směrem vlastních webových obsahů, ať už jde o zpravodajské materiály jako v případě Týdne, nebo třeba lifestylové jako Elle.cz.

Speciální internetové verze již existujících titulů tvoří většinu on-line mediálního trhu, alespoň pokud jde o takzvaně organizovaná média. Své internetové deníky má Mladá fronta Dnes, Hospodářské noviny, Lidové noviny i výše zmíněný časopis Týden. Takzvané on-line suplementy byly logickým krokem právě po zrcadlech, s nimiž některá média začínala. „*Je jasné, a praxe zahraničních magazínů to dokazuje, že pouhé “vystavování“ obsahu tištěného média na internetu a jeho maximální doplnění o více fotografií či databázi článků nebo dalších informací, nestačí. Čtenáři na internetu je třeba nabízet informace jiným způsobem než na papíře ...*“ (Dolanský, 2000, s. 26).

⁷ V přehledu návštěvnosti internetových stránek, který provádí společnost NetMonitor, se pravidelně umísťuje na třetím místě za zpravodajskými sekcemi deníků Novinky a iDnes. Například za měsíc září 2009 zaznamenala zpravodajská sekce Novinek denně průměrně 684 693 reálných uživatelů, iDnes 178 193 reálných uživatelů a Aktuálně 117 780 reálných uživatelů. (Tato čísla významně ovlivňuje bulvárnější zaměření Novinek i fakt, že Seznamu patří v celkovém počtu návštěv i registrovaných uživatelů jednoznačně české prvenství.)

On-line supplementary jsou se svým mateřským médiem provázány různě pevně. Často obě redakce spolupracují, redaktori z jednoho deníku občas přispějí i do druhého, některé dokonce mají redakci jen jednu⁸. Velmi často používají stejné zdroje, včetně vlastních článků, a navzájem také využívají své informace.

Periodika určená výhradně pro umístění na webu jsou především různé e-ziny a další magazíny tvořené několika nadšenci, případně blogy, které nefungují na komerční bázi. V českém prostředí ale i celosvětově představuje určitý unikát zpravodajský deník Aktuálně.

K úspěšným e-zinům pak patří například Neviditelný Pes novináře Ondřeje Neffa. Dlouhodobá zkušenost pak ukazuje, že stejně jako za úspěšným komerčním médiem stojí silná redakce, za úspěchem e-zinu či blogu se skrývá silná osobnost autora. Většina blogů naopak zapadne, nebo nemá příliš velkou čtenářskou obec.

2.3 Specifika internetových médií a internetového zpravodajství

Někdejší editor BBC News Online, Mike Smart, v roce 1998 prohlásil: „*Nemáme žádná pravidla, protože se všechno učíme za pochodu. Myslím si, že nikdo v tomhle oboru přesně neví, co má dělat.*“ (Perrone in Deuze, 1999, s. 4, 5) Od jeho prohlášení do dneška prošla internetová média obrovským vývojem. Dnes už naopak každý celkem přesně ví, co má dělat, a jaké žurnalistické standardy platí pro internetová média a potažmo pro on-line zpravodajství.

Podle Marka Deuze, a tyto vlastnosti platí dodnes, mají on-line média tři základní specifika, na nichž by měla stavět své standardy:

- **interaktivitu**
- **individualizaci či personalizaci**
- **konvergenci, sbíhavost**

S konceptem interaktivity je velmi úzce spjat zvláštní způsob komunikačního nástroje, hypertextu. Poprvé sice o principu hypertextu mluvil už Vannevar Bush v roce 1945 ve své stati Jak bychom mohli myslet, ale technické možnosti k jeho oživení přinesla až internetová síť. „*Služba WWW není determinována klasickou textovou linearitou, ale logickým rozložením informací propojených linky. Už při zběžném pohledu na úvodní stránky většiny on-line deníků zjistíme, že její uspořádání plně odpovídá specifiku webového prostředí a jen málo se podobá titulní straně tištěných novin.*“ (Pavec, 2007, s. 23) Hypertext pak umožňuje právě další dvě vlastnosti, o nichž

8 Například redakce deníku Mf Dnes a zpravodajského serveru iDnes se spojily 15. října 2007. Server Lupa o tom napsal: *Vize nového uspořádání je taková, že v případě získání nové zprávy se tato informace objeví na serveru iDnes, přičemž bude prý jedno, která z redakcí jí získala.* (Macich: Redakce Mf Dnes a iDnes se sblíží, Lupa.cz, 15. 10. 2007) Ačkoliv sestěhování vzbudilo v českých médiích malý rozruch, protože do té doby obě redakce silně deklarovaly svou nezávislost, po dvou letech je možné říct, že se to obsahu ani jednoho z deníků příliš nedotklo.

mluví Deuze. Sbíhavost díky provázání jednotlivých článků v případě on-line média a personalizaci v tom smyslu, že čtenáři si mohou v množství odkazů sami vybírat, co chtějí číst a co nechají úplně stranou své pozornosti.

Zcela nový způsob práce znamená tato funkce internetu i pro on-line novináře. Na hlavní straně zpravodajského serveru, takzvané homepage, se zveřejňuje jen titulek, případně výřez z perexu textu, u významnějších zpráv ještě doplněný fotografií. *„Klíčem k úspěchu žurnalistického textu na internetu je především správná volba titulku a úvodního odstavce zprávy. Pokud čtenáře nezaujmou, zaměří svou pozornost jinam. Je proto nutné do nadpisu a perexu vtěsnat co nejvíce základních informací a často obětovat i atraktivní “živý“ styl, analytické postupy či pointování – tedy prvky, s nimiž pracují tradiční listy.“* (Pavec, 2009, s. 22) Zjednodušeně řečeno potřebují on-line média čtenáře nejprve přimět, aby text vůbec otevřel a následně dostatečně zaujmout, aby číst nepřestal. Vzhledem k vysoké nepozornosti a těkavosti čtenářů internetových periodik⁹, je pro takovou zprávu typická také přehlednost – autoři používají mnohem kratší odstavce než v tištěných médiích, často jen o jedné či dvou větách. Objevuje se také mnohem víc mezititulků, které pomáhají dále členit základní text na přehlednější celky.

2.4 Problémy a otázky on-line žurnalistiky

Ačkoliv neměl internet zpočátku příliš velkou důvěru, dnes má stejnou jako jiná média – protože i pro on-line média už dnes platí, že co se píše v novinách, je pravda. Řada teoretiků dnes mluví o globální vesnici, kterou pomohl vytvořit právě internet. Webová síť spojuje celý svět a novinářům i médiím neuvěřitelně rozšířila možnosti jak v získávání zdrojů, tak samotných informací. A sdílení těchto informací je pak neuvěřitelně snadné i směrem ke čtenářům. Zároveň má ale toto celosvětové propojení své nevýhody.

První takový možný problém nabízí novinář specializující se na otázky internetu a nových médií, Miloš Čermák. Tvrdí, že globalizace měla v oblasti médií pozitivní i negativní důsledky. Kumulace vlastnictví médií prý vede k rozšíření západních žurnalistických standardů, které považuje za v podstatě kladný efekt. Na druhou stranu snaha velkých firem na médiích vydělávat má za následek podfinancovanost médií. Proto v médiích začínají převládat spíše nezkušení novináři a studenti, kterým nevdají špatné platové podmínky, zatímco řada zkušených žurnalistů odchází do jiných oborů, převážně do oblasti marketingu. *„To vše vede k tomu, že v mediálním*

⁹ Michal Pavec ve své diplomové práci zmiňuje průzkum čtenářské aktivity, který si před několika lety nechal vypracovat deník iDnes. *„Výsledky ukázaly, že řada čtenářů v rámci pohybu po stránce udělá řadu kliků ovládací myši zcela do prázdna – tedy i do míst, kde se nenachází žádný hypertextový odkaz směřující k dalším obsahům. Pozornost recipienta internetového zpravodajství je tedy značně nestálá.“* (Pavec, s. 22)

prostoru existuje omezený počet témat, zpracovávaných navíc obdobným způsobem. Nezaobaleně řečeno od sebe jednotlivé noviny opisují. A když vezmeme v úvahu, že ještě vytvářejí agendu pro televizní a rozhlasové zpravodajství (neboli že jejich redaktori zase opisují z novin), začne být jasné, proč referování o nějaké konkrétní kauze ... působí uniformně až kampaňovitě.“ (Čermák, 2005, s. 39)

Milan Šmíd zase ve své úvaze nabízí spojitost nových médií, respektive nových technologií, s konstruováním mediálních realit. *„Je paradoxem, že moderní komunikační technologie, které pomáhají novinářům zlepšovat jejich práci pohotovým transportem informací, v případě, kdy žurnalista selže nebo pochybí, svou rychlostí a všudypřítomností vznik a existenci mediálních virtuálních realit podporují, než aby je vyvracely.“ (Šmíd, 2005, s. 30)*

Ačkoliv oba teoretici používají rozdílná východiska, jejich závěry jsou víceméně shodné. On-line média ještě více než ta tradiční přispívají k vytváření jiných, mediálních realit. Díky své bezprostřednosti a multimedialitě vytvářejí ve svých čtenářích silnější pocit, že skutečně sledují danou událost tak, jak se děje, a ne přefiltrovanou přes úhel pohledu někoho třetího, či spíše čtvrtého, pátého, šestého. Kvůli způsobu, jakým nová média pracují, jsou mnohem náchylnější k opakování názorů jedinců a skupin, jimž dávají ve svém zpravodajství prostor, a jsou tak také ovlivnitelnější než kdykoliv dřív.

Způsobům, jakým dochází ke konstrukci a překrucování reality, a jejich následkům se budu věnovat v následující kapitole.

3. Média a konstrukce reality

Obsahem následující kapitoly je především teoretická stat' zabývající se různými druhy realit tak, jak na ně a na sociální konstrukci reality pohlížejí různí mediální a kulturní vědci. Blíže se pak věnuje vlivu samotných médií na konstruování sociální reality a také otázce, jaký vliv mají na sociální konstrukci reality nová média, tedy především internetové zpravodajské deníky.

3.1 Mnoho realit

Realita je sociální konstrukt, pomocí kterého všichni lidé chápou svět kolem sebe a snaží se mu porozumět. Tato schopnost pak záleží na mnoha různých faktorech včetně blízkosti informací a také na nosičích těchto informací, přičemž jedním z nejvýznamnějších takových nosičů jsou média.

Chceme-li ovšem zkoumat realitu a její různé konstrukce, je nutné ji nejprve definovat. Berger a Luckmann (1967), k jejichž teorii sociální konstrukce reality práce především odkazuje, definují tři druhy reality, z nichž jednotlivci konstruují celý svět. Z podobných východisek ovšem vychází i většina ostatních teoretiků, kteří se v nějakém smyslu zabývali konstrukcí reality a případně rolí médií v této konstrukci.

Obecně můžeme říci, že svůj myslitelný svět sami ve vlastním vědomí rozdělujeme do několika různých realit. Ty se sice navzájem prolínají a ovlivňují, ale většinou jsme schopni je více či méně jednoznačně odlišit. „Svět každodenního života není totiž pouze světem, který obyčejní členové společnosti pokládají za danou realitu při svém subjektivním a každodenním jednání. Je to také svět, který má svůj původ v jejich myšlenkách a činnostech, a který je právě těmito činnostmi a myšlenkami udržován.“ (Berger, Luckmann, 1967, s. 25) Abychom mohli pochopit, jakým způsobem konstruujeme svůj svět a také jakým způsobem ho konstruují instituce kolem nás, včetně těch mediálních, je nutné nejprve vysvětlit a klasifikovat právě rozdíly mezi těmito jednotlivými realitami a popsat způsob, kterým se do nich dostávají a následně v nich udržují různé prvky těchto sociálních konstruktů.

3.1.1 Objektivní sociální realita

„V tomto množství realit je jedna, která se jeví jako realita par excellence. ... Její výsadní postavení ji opravňuje k určování nadřazené reality.“ (Berger, Luckmann, 1976, s. 27) Realita každodenního života, nebo také objektivní realita, představuje nejpevnější a nejjistější ze všech

realit. Existuje nezávisle na naší aktivitě a je včetně všech svých jevů nepopíratelná. Zároveň nejsme schopni realitu každodenního života nějak ignorovat, a proto jsme nuceni jí věnovat největší pozornost. Každodenní realitu zažíváme ve zcela bdělém stavu. *„Tento bdělý stav v realitě každodenního života a chápání této reality považují za přirozený a samozřejmý, což znamená, že je základem mého přirozeného vnímání světa.“* (Berger, Luckmann, s. 27) Vnímáme ji většinou jako daná fakta a jako takovou ji také z velké části sdílíme s dalšími jedinci. Nemusíme si ji nijak dodatečně ověřovat, protože víme, že je skutečná a neustále se nám připomíná.

Také díky této samozřejmosti a faktičnosti reality každodenního života jsme schopni ji kategorizovat a organizovat, sestavit určitý řád, podle něhož funguje. Berger a Luckmann říkají, že *„je organizována podle osy „tady“, již je mé tělo, a osy „ted“ přítomného okamžiku. ... To, co mě „tady a ted“ v každodenním životě potkává, je mým vědomím považováno za nejreálnější realitu.“* (Berger, Luckmann, s. 28) Podle toho, jak blízko či daleko jsou od našich os „tady a ted“ různé prvky naší sociální reality, přiřazujeme jim ve svém životě důležitost. Vzdálené prvky nás obvykle zajímají mnohem méně než ty, které se nás velmi blízce dotýkají¹⁰. S touto skutečností koneckonců operují i média, ovlivňuje například jejich teoretické uspořádání zpravodajských hodnot (Gans, 1980). V tomto specifickém případě i obecně ovšem můžeme říci, že věci blízké, jako například přepadení banky v naší ulici, jsou pro nás mnohem podstatnější a více ovlivňují náš život, než věci vzdálené, jako například vleklý válečný konflikt na druhé straně Země.

Ze dvou os – „tady“ a „ted“ – je ovšem o něco důležitější osa časová *„... a pouze v rámci této časové struktury si pro mě každodenní život zachovává svůj důraz na realitu a pomocí jí se v ní také orientujeme.“* (Berger, Luckmann, s. 33) Orientujeme se nejen podle hodin, ale také podle denní doby, ročních období, střídání pracovních dnů a dnů volna. Čas je tedy tím, co organizuje realitu každodenního života a dává jí potřebný řád, díky němuž máme pocit, že své realitě rozumíme a dokážeme se v ní správným způsobem chovat a pohybovat.

Už jsme objasnili, že realita každodenního života je pro nás daná. To ovšem neznamená, že bychom o ní nedokázali pochybovat. Problémem ale je, že k takovému zamýšlení se nad realitou a vlastně i jejímu popření, je nutná velká dávka úsilí a vůle (viz Berger, Luckmann, 1967, s. 29). Tuto schopnost tedy máme, a někteří z nás, jako například filosofové nebo právě mediální teoretici, ji občas zapojují, ale většinou ji z obavy před vlastním zjištěním nepoužíváme.

10 Adoniová a Maneová tuto organizaci v čase a prostoru označují jako „zóny relevance“ a tvrdí, že podle nich organizujeme také vědění, které je pro nás v médiích přitažlivé a podstatné. Jejich tezi se mimo jiné zabývá kapitola 3.3.2 *Média a subjektivní realita*.

3.1.2 Symbolická sociální realita

Kromě této objektivní každodenní reality, s níž se můžeme běžně konfrontovat a kterou dokážeme většinou bez větších problémů pochopit a zorganizovat, se ovšem setkáváme také s realitou subjektivní, která už pro nás tolik uchopitelná není. „*Druhým typem reality je symbolická sociální realita, která zahrnuje jakékoliv formy symbolického vyjádření objektivní reality, včetně umění, literatury, nebo mediálních obsahů.*“ (Adoniová, Maneová, 1984, s. 326) Symbolická realita je v podstatě zastřešující systém reality každodenního života. Do určité míry ospravedlňuje fungování společnosti takové, jaká je, a dále ji organizuje, nebo spíše ritualizuje. „*Symbolické světy jsou pojímány jako matrice veškerých společensky objektivovaných a subjektivně reálných významů.*“ (Berger, Luckmann, s. 97) Tato realita v podstatě zahrnuje veškerou historii dané společnosti, všechny její možné aspekty a „vnitřní“ pravidla a zákonitosti. Ukrývá v sobě návody či příkazy, jak se chovat v každodenním životě i v netypických, mezních situacích.

Symbolická realita je na rozdíl od té každodenní kulturně podmíněná a není unikátní. Existuje totiž obrovské množství symbolických realit, které se mohou i vzájemně překrývat a které fungují pomocí „domluvených“ znakových systémů. Mezi symbolické reality tak můžeme řadit nejen náboženské systémy, ale i hlavní televizní zpravodajskou relaci, protože i ta má svá vnitřní pravidla, s nimiž jsou obvykle členové jedné kultury srozuměni. „*Nejdůležitější v tomto ohledu je schopnost přijmout různé sféry symbolické reality a rozlišovat mezi různými prvky, které konstituují tyto reality.*“ (Adoniová, Maneová, s. 326)

Mezi těmito různými druhy symbolických realit se naprosto běžně pohybujeme a musíme se naučit plynule přecházet z jedné do druhé a to i v případech, že daný systém symbolické reality není zcela běžnou součástí našeho každodenního života. Typickým příkladem takového přechodu mezi symbolickými realitami je tradice oblékání při vstupu na posvátná místa různých náboženství. V muslimských mešitách je zvykem se zouvat a ženy musí mít zahalená minimálně ramena a kolena, v křesťanských kostelech je zase zvykem sejmout pokrývku hlavy.

Velmi často je soubor určitých symbolických realit součástí každodenního života, stejně jako realita objektivní, ale přitom se od ní velmi liší. V řadě případů je nám mnohem vzdálenější, ale přitom může sama o sobě působit jako velmi blízká. Záleží vždy na tom, nakolik je pro nás daná symbolická realita právě přirozenou součástí každodenního života, tradice naší kultury, a nakolik chápeme strukturu jejího znakového systému.

Příkladem prvku symbolické reality jsou sociální role jednotlivců. „... *jedinec sdílí s ostatními určité cíle a prolínající se fáze činnosti, a dále, že typizovány jsou nejen určité činnosti, ale i formy činnosti.*“ (Berger, Luckmann, s. 74) Typizované chování znamená vlastní identifikaci

jedince nejen s určitým způsobem chování, ale také se souborem povinností a úkolů. Určité symbolické sociální povinnosti má role matky (primární socializace dítěte) i role poslance (udržování a vylepšování institucionální organizace společnosti). Pomocí těchto rolí si pak vytváříme vlastní „sociální osobnost“, nebo lépe řečeno několik sociálních osobností, které určují naše místo ve společnosti a zároveň zvnějšku pomáhají celou tuto společnost snadněji zorganizovat. Způsob, jakým tyto role nabýváme a zase o ně přicházíme, je už spíše otázkou reality jako subjektivního prožitku jedince.

3.1.3 Subjektivní sociální realita

Subjektivní sociální realita je spojením předchozích dvou, tedy objektivní a symbolické reality a s její pomocí ve výsledku konstruujeme svůj osobní sociální svět a zpětně si skrze ni sami potvrzujeme smysl své existence. Právě v rámci subjektivní reality hrají velkou roli zóny relevance popsané výše a podrobněji v následujících kapitolách. A především je subjektivní realita základem veškerého našeho sociálního chování a jednání a do jisté míry určuje naše zapojení do okolní společnosti.

Toto zapojení do společnosti, tedy míra socializace, je rozhodující pro celý náš život. *„Jedinec se však jako člen společnosti nerodí. Rodí se se sklonem ke společnosti a stává se členem společnosti. ... Ontogenetickým procesem, kterým se tak stane, je socializace, jež tedy může být definována jako úplné a důsledné zasvěcení jedince do objektivního světa společnosti či části společnosti.“* (Berger, Luckmann, 1967, s. 128, 129) Socializace přitom probíhá v zásadě ve dvou fázích. Při primární socializaci je jedinec zasvěcován do běžného chodu svého okolního světa, tedy běžných rituálů v rodině, daných společenských zvyklostí a podobně. Během sekundární socializace je pak jedinec konfrontován s institucionálním fungováním společnosti, v níž žije. *„Zatímco primární socializace se nemůže uskutečnit bez emocionální identifikace dítěte s pro něj významnými druhými¹¹, sekundární socializace se ve většině případů bez tohoto druhu identifikace obejde a k jejímu úspěšnému průběhu postačí jen určitá míra vzájemné identifikace, která je součástí jakékoliv komunikace mezi lidmi.“* (Berger, Luckmann, s. 139) K prvnímu případu sekundární socializace pak obvykle dochází ve školce či ve škole a následně pokaždé, když se jedinec ocitne v pro něj neznámém prostředí – novém zaměstnání, novém okruhu přátel, nebo si například najde novou zálibu a kvůli ní pak musí začít komunikovat jiným způsobem s jinými lidmi než doposud. V obou případech se ovšem stáváme členy společnosti, přijímáme určité role, některé předem dané, jiné,

11 Jako významné druhé označují Berger s Luckmannem jedince, kteří jsou si nějakým způsobem v rámci sociální reality blízcí. Obvykle jde o rodiče, přátele, životní partnery, děti a podobně.

které si sami vybíráme, a podle nich pak v dané společnosti aktivně jednáme.

Je otázkou, nakolik jsou obě socializace reálné, ale obecně můžeme říci, že primární socializace je pro nás ve svém důsledku mnohem subjektivnější a osobnější než relativně anonymní socializace sekundární. Naši představu o tom, nakolik jsou jednotlivé části reality skutečné, určuje právě míra naší socializace. „*Proto je sepětí s realitou v případě vědění internalizovaného při sekundární socializaci mnohem snadněji odmyslitelné, což znamená, že subjektivní pocit, že tyto internalizace jsou reálné, je mnohem prchavější.*“ (Berger, Luckmann, s. 140) Jednoduše řečeno, primární socializace v rámci rodiny je v nás mnohem pevněji zakořeněná a k jejímu zrušení by bylo nutné použít mnohem silnější prostředky než v případě socializace sekundární. Mnohem snadněji se vzdáme role manažera velké banky než role matky nebo syna, stejně jako se mnohem snadněji přestaneme chovat podle interních pravidel svého zaměstnavatele, než bychom se „naučili“ přestat zdravit nebo děkovat.

Aby mohla společnost jako taková fungovat, je nutné, aby pro jedince byla jejich subjektivní realita dostatečně reálná, a tedy aby o ní příliš nepochybovali a přijímali její prvky za své. Vzhledem k tomu, že svou subjektivní realitu do jisté míry konstruujeme sami, umožňuje i socializace, abychom společnostmi připravené role do určité míry pozměňovali a přizpůsobovali vlastním potřebám. A tak zatímco realita daná primární socializací nebývá pro jedince nijak problematická, realita spojená se socializací sekundární je ke změnám mnohem náchylnější. Proto je nutné ji sociálními prostředky různě posilovat a intenzifikovat tak, aby byla pro jedince nepostradatelnější, i když většinou nemůže dosáhnout míry nepostradatelnosti reality primární socializace. Podrobněji se různými způsoby udržení věrohodnosti reality zabývá následující část textu.

3.1.4 Konstrukce reality a její legitimizace

Každá společnost si musí „*vytvořit postupy pro udržování reality, kterými by zajistila určitou symetrii mezi objektivní a subjektivní realitou.*“ (Berger, Luckmann, s. 144-145) Kýžené prvky sociálních realit je totiž nutné, jak už bylo řečeno výše, dostatečně zakořenit do jedincova vědomí tak, aby se staly jeho nedílnou součástí. Tyto snahy jsou různě úspěšné, což závisí na mnoha různých faktorech, z nichž některé už jsme jmenovali – míra úspěchu primární i sekundární socializace, zóny relevance, blízkost druhých a podobně. Společnost tedy vyvinula různé principy, pomocí nichž realitu udržuje.

3.1.4.1 Udržení subjektivní reality

Budeme-li se zabývat udržením subjektivní sociální reality, bude opět nejdůležitější rozlišit mezi udržením reality nastolené primární či sekundární socializací. „*Mnohem „umělejší povaha“ sekundární socializaci je příčinou mnohem menší odolnosti subjektivní reality internalizací vytvořených při sekundární socializaci vůči soupeřícím definicím reality, nikoli proto, že by tyto internalizace nebyly v každodenním život považovány za samozřejmé, nebo že by byly chápány jako méně reálné, ale proto, že jejich realita není ve vědomí tak hluboce zakořeněna, a může tedy snáze dojít k jejímu vytěsnění.*“ (s. 145) Berger s Luckmannem také uvádějí velmi trefný případ takového vytěsnění v souvislosti s návyky oblékání. Je totiž mnohem snazší, abychom si odvykli například nosit do práce košili, což je internalizace získaná při sekundární socializaci, než abychom zcela odmítli primárně zakořeněné nošení oblečení a začali do práce chodit nazí.

Silně zakořeněnou realitu každodenního života, bez ohledu na sekundární či primární internalizace, a s ní i naši subjektivní realitu, udržuje společnost především pomocí nejrozličnějších rutin a rituálů a zároveň při sociální interakci s dalšími lidmi. Právě tady mají opět podstatný význam jedincovi významní druzí, protože jejich slovo či jednání má logicky větší váhu než slovo někoho méně důležitého, přičemž „*nejdůležitějším prostředkem udržování reality je konverzace*“ (Berger, Luckmann, s. 150). Právě ona se velkou měrou podílí na udržování subjektivní reality a naši víře, že žijeme v reálném světě, který neexistuje jen v našich představách, stejně tak, jako může tuto víru narušit, pokud je dostatečně důvěryhodná. Zároveň ale nejsou významní druzí a interakce s nimi jediným procesem udržování reality. Významnou roli hraje ale také celkové sociální zázemí včetně prostoru, v němž se pohybujeme, a také důležité instituce, včetně médií, které nás dennodenně přesvědčují o skutečnosti jimi prezentované reality, v níž podle nich žijeme. „*Subjektivní realita je tak vždy závislá na určitých strukturách věrohodnosti, tedy na určité sociální základně a sociálních procesech nutných pro udržení této reality.*“ (Berger, Luckmann, s. 152) Sami si sice můžeme teoreticky „vykonstruovat“, jaká je naše subjektivní realita, ale pokud nebude toto myšlení nijak potvrzováno okolním sociálním prostředím, pravděpodobně od něj dříve nebo později ustoupíme. Společnost zároveň má své prostředky, Berger a Luckmann uvádějí jako příklad takového prostředku výsměch. Pokud se dostaneme mimo ně, například přijdeme do práce nazí, budeme připadat směšní nejen svému okolí, ale nakonec i sami sobě.

S krizovými a mezními situacemi se pak společnost vyrovnává nejčastěji pomocí rituálů. Patří sem pohřební obřady, které umožňují překonat mezní situaci smrti, pro křesťany může být podobným vyrovnáním s mezní situací zpověď po spáchaném hříchu. Právě rituální vyrovnávání s alternativní realitou je společné chování společnosti v rámci subjektivní i symbolické reality.

3.1.4.2 Legitimizace symbolické reality

Symbolická realita legitimizuje jak život jednotlivce, tak institucionální řád, který panuje ve světě kolem něj. *„Zatímco předpokladem vytvoření symbolického světa je teoretické uvažování nějakého jedince (jemuž se svět, či spíše institucionální řád, jeví jako problematický), všichni mohou tento svět „obývat“ jako svět samozřejmý a daný.“* (Berger, Luckmann, s. 105)

Primárně symbolický svět legitimizuje svět institucionální, tedy ospravedlňuje jakousi organizační strukturu dané společnosti a její fungování. Udržování věrohodnosti této struktury je pro jedince i společnost zásadní, protože bez důvěry ve své vlastní instituce by se společnost pravděpodobně rozpadla, minimálně ve stejné formě, v jaké funguje s těmito institucemi. Pokud by symbolická realita neospravedlňovala demokracii jako institucionální systém, a v jejím rámci například parlament v čele s premiérem nebo prezidentem jako způsob řízení státu, mohla by sice tato instituce pravděpodobně nějakou dobu samostatně fungovat, ale neměla by patrně velký vliv na vlastní společnost a její organizaci.

I sám symbolický svět ovšem potřebuje vlastní legitimizaci. *„Určité procesy udržování symbolického světa se stanou nezbytnými tehdy, když tento symbolický svět začne představovat nějaký problém. Pokud k tomu nedojde, symbolický svět udržuje sám sebe, tedy legitimizuje sám sebe, pouhou skutečností své objektivní existence v dané společnosti.“* (Berger, Luckmann, s. 106) Do určité míry problematické jsou ovšem téměř všechny symbolické světy, takže vyžadují vždy alespoň minimální míru legitimizace.

Prvním takovým prostředkem je socializace. Právě jejím prostřednictvím dochází k předávání symbolických tradic. Protože ovšem toto předání nebývá stoprocentní, neztotožní se jedinci s předanou realitou vždy do stejné míry. Dítě silně věřících katolíků nemusí nutně zastávat stejné názory jako jeho rodiče, ačkoliv to neznamená, že se víry zřekne úplně¹². Pro vyrovnání s problematickými situacemi pak společnost využívá speciální pojmový aparát – zvláštní jazyk, který onen problém jasně vymezuje a odsouvá na okraj společnosti. Ve středověku to byl problém „kacířů“, dnes je podobně typický pojmový aparát používán například pro teroristy a podobné sociálně nepřijatelné skupiny.

Pokud ovšem problém přetrvává, nebo jde o situaci, na niž společnost nemá vliv (například dlouhodobý kontakt s odlišnou kulturou), vytváří si mnohem složitější konstrukty s normativními i kognitivními prvky, s jejichž pomocí se s daným problémem vyrovnává. Nejstarším takovým aparátem je jistě mytologie, Berger a Luckmann pak mezi ně řadí i teologii jako celek, filozofii a

12 Taková problematická situace může dokonce vést ke stvoření zcela nové symbolické reality, která ovšem z té první vychází. Zůstaneme-li u náboženského příkladu, můžeme jako alternativní reality vidět nové náboženské směry, jako je lutheránství nebo husitství. K vzniku alternativních realit přitom nedochází pouze na základě jednání jedince, ale pouze, pokud se sejde větší skupina lidí se stejně problematickým pohledem na symbolickou realitu.

vědu. Tyto pojmové aparáty pak pro danou společnost poskytují dostatečné symbolické vysvětlení světa včetně jeho problematických částí. „*Pokud má symbolický svět v sobě zahrnout celou realitu, nic nemůže zůstat mimo jeho pojmový aparát.*“ (Berger, Luckmann, s. 116)

3.2 Různé teoretické přístupy k sociální konstrukci reality

Jednotlivé reality popsané v předchozí kapitole se logicky prolínají a navzájem ovlivňují a nabízejí tak řadu různých možností, jak je zkoumat. Teoretické stati, které se jimi zabývají, jsou proto poměrně rozdílné a není snadné je nějak přesněji rozřadit. Poměrně přehledný rozbor těchto přístupů k sociální konstrukci reality nabízí ve svém článku Adoniová a Maneová (1984)¹³. Pro potřeby této práce, i když si dovoluje vypůjčit jejich rozřazení, není nutné se všemi zabývat dopodrobna, ale spíše představit nejvýraznější z nich.

Jak Adoniová a Maneová správně podotýkají, řada prací týkajících se sociální konstrukce reality, i když ji nemusí takto nutně nazývat, se zabývá vzájemným vlivem **symbolické a objektivní reality**. Můžeme sem zařadit Adornovu stať o jazzu (in Kellner 1992), ale také další neomarxistické práce. Hall (2006) a Murdock s Goldingem (1997) se zabývají tím, jak média pomocí svých obsahů udržují sociální řád a podporují dominantní ideologii, Glasgow University Media Group (GUMG) (in Adoniová, Manová, 1984) zase popisuje, jak média ukazují pokřivený obraz reality. Otázkou, kdo je zodpovědný za daný obraz reality, tedy systémem organizačních strukturu, se zabývají například McQuail (1983) nebo Gans(1980).

Dalším přístupem je zkoumání vztahu **symbolické a subjektivní reality**. Dalo by se říci, že je o něco teoretičtější než první přístup, což v podstatě vychází z faktu, že přímé účinky na jedince, a tedy jejich subjektivní realitu, není obvykle snadné prokázat. Teoreticky jde především o koncepty agenda-setting McCombse a Shawa (2009), či Gerbnerovu politickou socializaci (1980). Adoniová s Maneovou sem řadí také vlastní výzkum různě vzdálených sociálních konfliktů a toho, jak jejich vnímání ovlivňují média. Patří sem také koncept „Knowledge Gap“, tedy vědomostní propasti, popisující množství informací dostupných jedincům podle toho, do které patří sociální třídy.

Třetím přístupem je **holistický přístup**, který nejenže zkoumá vztah všech tří definovaných realit, ale také se zapojuje do výzkumu blízkosti jednotlivých sociálních jevů¹⁴. Jako první práce shodné s tímto přístupem bychom mohli označit už teorii falešného vědomí a vůbec řadu dalších prací Frankfurtské školy, především Horkheimera a Adorna (1972). Hall (2006) či Murdock a

13 Zcela nový přístup ke zkoumání konstrukce reality, který v tomto příspěvku nabízejí, spojuje všechny dosavadní práce, nebo lépe řečeno jejich teoretické zázemí – podle jejich slov americký empirický přístup s evropským kritickým. Slibuje tak možnost popsat realitu a její utváření mnohem celistvěji a jednoznačněji, než bylo možné předtím.

14 Adoniová s Manovou oceňují nejvíc právě tento přístup, protože je podle nich nejpřesnější a nejkompaktnější.

Golding (1997) se později zabývají především interakcí mezi společenským systémem, médií a jednotlivci a také tím, jak tito jednotlivci přijímají prezentovanou sociální realitu. Vůči nim se naopak vymezuje GUMG (in Adoniová, Manová 1984), která striktně odmítá jakýkoliv empirický výzkum a prohlašuje, že je třeba zabývat se jen samotnými mediálními obsahy.

Zhruba v osmdesátých letech se pak objevuje nový trend v holistickém přístupu k sociální konstrukci reality. „*Tento trend zahrnuje pokusy prozkoumat prvky objektivní sociální reality, jejich symbolickou reprezentaci a jejich různý přínos k subjektivnímu vnímání sociální reality jedincem ve všeobecném rámci.*“ (Adoniová, Maneová, 1984, s. 334) Výzkum nastolený prací Hartmanna a Husbanda (in McQuial, 1972) pak označují spolu s kultivační teorií George Gerbnera za nejpropracovanější v rámci tohoto tématu. Jako další možnou cestu výzkumu pak volí Hirschovu Teorii kulturních indikátorů a jí podobný výzkum veřejného mínění prováděný Noelle-Neumannovou (1974). Právě tyto dva směry by měly být natolik životaschopné, aby mohly spojit empirický a kritický přístup a dostatečně popsat realitu, jak a kým je opravdu utvářena, a jaký má tato konstrukce další vliv na jedince i celou společnost.

3.3 Média a realita

Vliv médií na realitu a schopnost její konstrukce závisí na mnoha faktorech. Tato podkapitola se bude zabývat především vztahem médií a objektivní i subjektivní reality, tedy tím, jak mohou média skutečně ovlivňovat naši sociální realitu, a jaké k tomu mohou používat prostředky.

3.3.1 Média a objektivní realita

„*Média vytvářejí druh „sociálního zrcadla“, které nastavuje agendu zarámováním určitých aspektů reality, z nichž některé vyzdvihuje a jiné naopak potlačuje. Tento proces zjednodušuje složitosti, dává konzumentům média pocit, že ve světě, kde žijí, panuje určitý řád, a že oni rozumějí tomu, jak funguje. To všechno za cenu přílišného zobecňování a chyb...*“ (Ben-Yehuda, s. 12) Objektivní realita, kterou vnímáme jako fakta, se k nám velmi často dostává právě přes média. Vyjma událostí, které se nás skutečně osobně dotýkají a s nimiž máme přímou zkušenost, není možné, abychom znali podrobnosti o světových, nebo i jen regionálních událostech a přesvědčili se na vlastní oči (i když i to v sobě skrývá interpretace), jak se co stalo. Na média tedy často spoléháme jako na pouhé „přenašeče“ skutečného obrazu reality a neuvědomujeme si, že nejde o realitu skutečnou, ale mediální. Tedy realitu, která nejenže prošla sítí zpravodajských hodnot a

dalších filtrů, podle nichž novináři, vlastníci i pracovníci marketingu události vybírají, ale že tyto události ovlivnily osobní názory a soudy každého člověka, který se jakkoliv podílel na výsledné podobě zpráv – od očitéch svědků nehod po toho fotografa, který ořezává reportážní fotografii.

Média díky tomu mají moc rozhodovat a určovat, co se do naší „objektivní“ reality skutečně dostane, které názory budou mít přednost a větší prostor a které naopak potlačí nebo zmíní jen okrajově. Niklas Luhman dokonce tvrdí, že média mění „realitu“ v „moralitu“. Znamená to mimo jiné, že určují, kdo je dobrý a kdo špatný, tedy konstruují základní dialektické rozvrstvení světa. *„Jinými slovy zpravodajství vytváří dojem, že společnost je jednotná a integrovaná. Jednotlivé události se pak zdají „dávat smysl“, pokud je zapojíme do mnohem širší kulturní skládky zkonstruované tak, aby těmto událostem poskytla jak pozadí, tak význam.“* (Ben-Yehuda, s. 9) Jako příčinu tohoto vlivu médií Luhman určuje hledání významu, které se podle něj objevuje ve společnosti až v druhé polovině osmnáctého století. Právě v době rozvoje občanské společnosti a zájmu o celosvětové dění přestali mít čtenáři novin schopnost pojmout sami a s pomocí svého okolí celý myslitelný svět, a proto se museli začít shánět po informacích jinde – nejčastěji právě v médiích.

Toto hledání významu se v průběhu devatenáctého a dvacátého století jen prohloubilo spolu s tím, jak se zvětšil virtuální svět, o němž chceme mít přehled. Média slouží k předávání institucionalizovaného vědění a jen na nich často záleží, které významy posílí. *„Podle Noelle-Neumannové veřejný důraz na určité názory ve stejných zpravodajských médiích vytváří falešný dojem, že jsou to dominantní názory ve společnosti.“* (Adoniová, Maneová, s. 336)

3.3.2 Média a subjektivní realita

Svou subjektivní realitu z velké části utváříme podle svých osobních zkušeností s okolním světem. Berger a Luckmann tuto zkušenost nazývají každodenní realitou, protože jde o realitu, kterou máme běžně k dispozici, s níž přicházíme neustále do styku, poznáváme ji z kontaktu s ostatními lidmi i s fakty ze světa objektivní reality. Subjektivní realita je pak výsledkem našich subjektivních soudů o světě kolem nás. Míra důvěryhodnosti těchto faktů ponejvíce závisí na tom, jak jsou nám blízké či vzdálené. *„Sociální realita je chápána podle kontinuity založené na vzdálenosti svých jednotlivých složek od každodenního života jedince.“* (Adoniová, Maneová, s.326)

Média pak do této subjektivní reality vstupují jako nositelé. Předkládají fakta, která se v jejich podání zdají být objektivně reálná a která pro nás, díky své důvěryhodnosti, mohou takto legitimizovat. *„Podle hypotézy závislostní teorie médií je stupeň přínosu médií ke konstrukci subjektivní reality jedince funkcí jeho vlastní zkušenosti s různými jevy a z ní vyplývající závislosti*

na médiích vzhledem k informacím o těchto jevech.“ (Adoniová, Maneová, 1984, s. 327) Jinými slovy, čím více informací mají recipienti o daném jevu sami, tím méně jsou nuceni a tím menší mají vůli informovat se o něm skrze média. Vztáhnou-li tuto informaci ke svému výzkumu, pak mohou říci, že radní pražského magistrátu bude skrze média pravděpodobně vyhledávat jen minimum informací o kauze kulturních grantů, protože svou subjektivní realitu obestírající toto téma má již plně vytvořenou. Naopak běžný občan Prahy s průměrným zájmem o divadlo, který nemá žádné přímé napojení ani na jednu ze stran sporu, bude pravděpodobně všechny nebo většinu informací, z nichž stvoří svou subjektivní realitu týkající se kulturních grantů, čerpat primárně či sekundárně z médií¹⁵. Pokud nás tedy média zpravují o faktech a událostech, které nejsou součástí naší běžné reality, je velmi snadné nás ovlivnit. Různé prostředky, které k tomuto ovlivňování mohou média používat, pak určují na míru úspěšnosti jimi vykonstruované reality.

3.3.3 Jak média konstruují realitu

Velká část studií zabývajících se médii a tím, jak média konstruují sociální realitu, vyvozuje celkem pesimistické závěry, přičemž tvrdí, že spíše než realita samotná ovlivňuje mediální obraz našeho sociálního světa řada jiných faktorů, od ideologických přes strukturální až po ekonomické (Tuchmanová 1978, Gans 1979, Noelle-Neumannová 1993, a další). Také samotná média ale mají účinné prostředky, s jejichž pomocí realitu přetvářejí k obrazu, který je pro ně optimální.

Berger s Luckmannem říkají, že „*Základním nástrojem, který vtiskuje objektivovanému sociálnímu světu logiku, je jazyk. Abstraktní struktura legitimizací je budována na základě jazyka a používá jazyk jako svého základního prostředníka.*“ (Berger, Luckmann, s. 67) Tato premisa je platná pro všechny sociální a kulturní instituce a také pro média. To, jaký jazyk média zvolí při popisování jednotlivých událostí nebo i jejich účastníků, nakolik vyjádří různé názory, nebo je naopak zamlčí, jaká přesně zvolí slova a jaké zdůrazní hodnoty – to všechno určuje výslednou mediální realitu. Jazyk pak samozřejmě podporují další prostředky jako jsou obrázky nebo spíše fotografie, videa, různé grafiky a další.

Nejvýraznějším podpůrným prostředkem jazyka ovšem nejsou ani tolik další komunikační kódy, ale spíše symbolická podmínka. V dnešní době už prakticky všechna média zastávají a podporují požadavek objektivitu, který je na ně kladen. „*Zatímco Goren (1997) poznamenává, že žurnalisté rádi tvrdí, že dodržují, jak nejlépe mohou, objektivitu, vyváženost a otevřenost, Roeh (1994) zdůrazňuje, že žádný „transparentní jazyk“ neexistuje, a tvrzení o objektivitě, vyváženosti a*

15 Informace se dozvídá buď sám přímo z médií nebo zprostředkovně, nejčastěji orální komunikací s lidmi ze svého okolí. Ti ovšem opět často čerpali předávané informace z médií.

otevřenosti zpráv je přinejlepším podezřelá, a že jejich tvorba je nutně zakořeněná v kolektivní i osobní paměti a v řadě soudů, interpretací a hodnocení.“ (Ben-Yehuda, s.11) Právě tento požadavek na objektivitu zapříčinil mnohem větší vliv médií na sociální realitu. Dodává jim totiž mnohem větší důvěryhodnost, než jakou měla dříve. Otázkou ovšem zůstává, zda existuje různá míra konstrukce reality v různých zpravodajských médiích.

3.4 Nová média a jejich vliv na konstrukci reality

Už v předchozí kapitole této práce jsem odkazovala k Milanu Šmídovi (Šmíd, 2005), který tvrdí, že nová, respektive internetová, média, mají větší schopnost konstruovat realitu než média tradiční. Milan Šmíd tuto schopnost přičítá novým zpravodajským postupům, především požadavku na rychlost, a také větší dostupnosti internetových médií. Mluví ovšem jenom o pochybení, které může ze strany novináře vzniknout a nedopatřením mediální realitu pozměnit.

Tato konstrukce může ovšem být s využitím všech nových technologií, které mají internetová média k dispozici, vytvořena také záměrně. Právě časté používání videí a fotografií dodávajících internetovému zpravodajství důvěryhodnost, spolu s velmi krátkým časovým rozdílem mezi dobou, kdy se událost stane, a dobou, kdy se objeví v daném zpravodajském médiu, mají za následek pocit konzumentů těchto médií, že událost sledují takřka v reálném čase a tak, jak se skutečně děje.

Internetové deníky mohou totiž, na rozdíl od tištěných deníků i televizních a zpravodajských relací, používat mnohem více těchto podpůrných prostředků. Noviny jsou omezené rozsahem tiskové strany, televizní relace zase délkou příspěvku celého zpravodajského bloku. Internetová média mají ovšem v tomto ohledu prakticky neomezený prostor¹⁶.

Thomas Luckmann sice na přímou otázku odpovídá, že si nemyslí, že by „*internet a internetová média mohla mít větší vliv na konstrukci reality, než jaký má od svého vzniku tisk*“¹⁷, ale výše zmíněné poznatky tomu přece jen napovídají, stejně jako výsledky následujícího výzkumu.

16 Ani internetové deníky samozřejmě nemohou na své recipienty chrlit nepřeborné množství textů, fotografií a videí. Ovšem pokud zvážíme, že noviny mohou jeden článek zpravidla doprovázet jednou, dvěma, maximálně třemi fotografiemi, a obvyklý počet fotografií v internetovém deníku se pohybuje okolo čtyř až pěti na jeden článek, je rozdíl skutečně markantní.

17 Dotaz v rámci přednášky na FF UK, 25. 11. 2009

4. Popis výzkumu

Reprezentace reality je jednou z přirozených součástí mediálních obsahů, ale také jednou z těch nejvíce diskutovaných. Otázka, nakolik obraz skutečnosti, který nám média denně předkládají, odpovídá svému objektivnímu základu, a nakolik pokřivený vůbec může být, aby ještě média plnila svou funkci, přináší základní rozpor do mediálních teorií. Většina z nich se shodne minimálně na faktu, že média sama, potažmo tvůrci mediálních obsahů, realitu vytvářejí. „*V médiích podávaná skutečnost reprezentuje především stereotypy a předsudky samotných novinářů, jejich profesionální pravidla a politické postoje, nutnost zprávu za každou cenu dodat a požadavky (potřeby) jejího mediálního ztvárnění.*“ (Schulz, 1989, s. 9) Právě média, novináři a jejich tvorba pak mají také na svědomí způsob, jakým jsou v médiích zobrazováni účastníci politických událostí.

Následující výzkum si kladl za cíl pokusit se porozumět této reprezentaci na případu dvou významných politizovaných i politických událostí roku 2008 – kauzy týkající se umístění americké radarové základny v České republice a kauzy týkající se kulturních grantů pražského magistrátu, jejichž rozdělování pobouřilo a ovlivnilo, kvůli takzvané dotaci na vstupenku, především pražská divadla. Ačkoliv jde o události jiného charakteru, jejich výzkum přinesl výsledky, které lze zobecnit na způsoby reprezentace účastníků politické komunikace v českých médiích. Výsledky výzkumu pak ukazují nejen, jakým způsobem jsou zobrazováni, ale částečně také kdo a jakým způsobem má přístup do českých médií.

4.1 Zkoumané události

Než začnu samotné události popisovat, zmíním se o důvodech, proč jsem si je vybrala pro svůj výzkum. Obě kauzy, tedy umístění americké radarové základny v ČR i nový systém pražských kulturních dotací, mají delší časový vývoj. Pro účely výzkumu jsem tak mohla sledovat celý měsíc, kdy daná událost byla nejmedializovanější¹⁸. Vybrala jsem vždy událost, kterou se kauza, alespoň v mediální realitě, částečně uzavřela, a danou kauzu jsem sledovala po dobu jednoho měsíce před touto událostí.

Podobné jsou si oba případy také v tom, že měly velký dopad nejen na politickou scénu a zájmové skupiny, kterých se přímo dotýkají, ale i na širší veřejnost, která se do nich více či méně

18 V případě americké radarové základny to samozřejmě není jediné medializované období. Ve výběru sehrál roli také souběh daného období s obdobím medializace situace kolem pražských kulturních grantů. Právě díky tomu, že v obou případech panovalo v České republice totožné politické klima a shodovaly se také další podmínky, je možné zkoumat zobrazování účastníků politické komunikace i napříč oběma událostmi.

aktivně zapojila.

Liší se naopak ve svém regionálním rozsahu. Kauza radaru má celonárodní charakter, kauza kulturních grantů je spíše regionálně zaměřená¹⁹.

4.1.1 Nový systém pražských kulturních grantů

Kauza kulturních grantů začala v březnu 2008, kdy pražský magistrát vyhlásil nový způsob přerozdělování peněz pro kulturní subjekty.

Největším rozdílem oproti předchozímu systému bylo zrovnoprávnění tzv. příspěvkových organizací, tedy divadel a dalších kulturních subjektů, jejichž zřizovatelem je magistrát, a obchodních společností, tedy komerčních scén. Dříve měla právo na dotace pouze první skupina. Nový grantový systém však počítal s tím, že právo na příspěvek, kritizovanou dotaci na vstupenku, budou mít i komerční divadla. Finanční prostředky měly být divadlům přidělovány nejen podle jejich uměleckého přínosu, ale také podle toho, nakolik jsou sama výdělečná. Byl také doporučen audit některých divadel, která se napříště měla stát obchodními společnostmi, a odvolání jejich dosavadních ředitelů (Divadlo Na Zábradlí, Divadlo v Dlouhé, Divadlo Spejbla a Hurvínka a další).

Celou kauzu jsem se rozhodla sledovat měsíc před dnem, kdy pražský magistrát ohlásil, že zruší nový grantový systém a začne pracovat na novém, tedy 17. 6. 2008. Následně se město vrátilo pro rok 2009 ke starému systému a celou kauzu začal řešit nový poradní sbor, jmenovaný speciálně pro tento účel.

Poradní sbor svolaný k přípravě dalšího grantového systému zasedal do 21. července 2009, kdy Rada hlavního města Prahy vyhlásila nový grantový systém pro léta 2010 – 2015. Podle něj byly nakonci roku 2009 rozděleny roční i čtyřleté granty pro pražské kulturní instituce. Média se k události už nijak nevracela, ani nezaznamenala jakékoliv další medializování problému ze strany některého z účastníků dané kauzy.

4.1.2 Umístění americké radarové základny v ČR

O umístění amerického radaru v České republice se Spojené státy rozhodly požádat v červnu 2006. Od té doby se několikrát změnilo její umístění i faktické obsahy plánovaných smluv. Od začátku se také ke kauze silně vyjadřovali prakticky všichni občané České republiky od laické veřejnosti a odborníků přes aktivistické organizace a obyvatele i starosty vesnic, kde měl radar stát, až k čelným politickým představitelům.

¹⁹ Do mediální i reálné debaty v tomto případě přispívala také divadla z jiných částí ČR a ministerstvo kultury, ale její skutečný dopad byl přesto, zatím, pouze regionální.

Ve svém výzkumu jsem se rozhodla zaměřit na období jednoho měsíce před schválením první rámcové smlouvy o radaru, ke kterému došlo 21. 5. 2008. Bylo by samozřejmě možné vybrat i mnoho jiných období, ale právě v této době bylo mediální pokrytí celé kauzy jedno z nejsilnějších. Navíc, jak už jsem popsala výše, umožňuje zvolené období srovnávat výsledky zkoumání obou kauz i mezi sebou.

Obrat v celé kauze přišel 17. září 2009, kdy Spojené státy po třech letech příprav a několika podepsaných smlouvách oznámily, že radarovou základnu v Česku nepostaví. Od té doby jednají političtí představitelé o případné jiné formě armádní spolupráce a kompenzacích pro Českou republiku a několikrát se vyrojily spekulace i tom, že by nakonec radarová základna přece jen stát mohla. Pro výzkum jako takový však není neukončení celé kauzy nijak podstatné.

4.2 Metodika

Výzkum shrnuje analýzy všech článků, které se týkaly výhradně jedné ze dvou událostí uvedených v úvodu a vyšly v období jednoho měsíce před mediálním uzavřením dané události, tedy uzavřením rámcové smlouvy o radar a příslibem dohody mezi pražským magistrátem a nezávislými divadly, na jednom z nejčtenějších českých zpravodajských serverů.

4.2.1 Pracovní vzorek

Zaměřila jsem se pouze na články, které se kauzy přímo týkají. Vyloučeny jsou naopak takové materiály, kde je kauza pouze zmiňovaná jako součást širšího přehledu, případně marginálně zahrnutá, například při představení některého politika či jiného aktéra a dále se o ní v článku nemluví.

Ke zpracování jsem využila kvantitativní i kvalitativní metody výzkumu. Všechny analýzy se zabývají primárně textovou částí článků²⁰.

Fotografie a videa přiřazené k článkům jsou často nepůvodní a opakují se. Proto jsem je zahrnula do jednotné podkapitoly popisující zkoumané články jako komplexní komunikáty, které sdělují čtenáři své mediální obsahy jako souhrn několika sémiotických kódů.

Předmětem výzkumu pak nebyly diskuse pod jednotlivými články.

Naopak jsem se rozhodla zařadit podkapitolu o blozích. Zkoumala jsem články publikované na blozích pěti zkoumaných zpravodajských serverů. Tyto příspěvky sice není možné kvantitativně

²⁰ Texty nalezené ve vyhledávacích jednotlivých médiích podle daných klíčových slov. Jak popisují na straně xxx, kratší a později aktualizované texty není možné dohledat.

zkoumat, protože nebyly publikovány na všech serverech a protože jejich počet není dostatečný, ale obsahují alternativu k zarámování obou kauz tak, jak je popisovala sama oficiální média.

Práce zkoumá zobrazování účastníků politické komunikace v českých internetových zpravodajských periodících, z nichž jsem vybrala pět nejvýznamnějších – iDnes, Aktuálně, Lidovky, Novinky a Týden²¹.

Všech pět zkoumaných serverů překročilo stanovený minimální počet článků, tedy sedm. Od tohoto počtu bylo možné vysledovat nejen kvalitativní, ale také kvantitativní vlastnosti prezentace událostí v jednotlivých médiích, i v celkovém kontextu. Při nižším počtu článků by vyvozená fakta nemusela být dostatečně relevantní. Díky tomu, že minimální počet článků naplnily všechny servery, bylo možné také snadněji zkoumat předpojatosti nejen v rámci jednotlivých kauz, ale také napříč oběma událostmi.

4.2.2 Kvantitativní část

V této části práce jsem především zjišťovala, jak často a jakým způsobem jsou aktéři politické komunikace v člancích jednotlivých periodik zahrnuti. Pro účely výzkumu jsem vytvořila orientační skupiny (politici představitelé, kteří stojí za kauzou, politická opozice, aktivistická hnutí, experti, veřejnost), do nichž lze rozdělit všechny aktéry. Výsledky výzkumu prezentuji právě na těchto skupinách a jejich četnosti, případně zarámování.

Pro zmínění aktérů či celých skupin a pro jejich citace jsem v rámci výzkumu nastavila různé kvóty, abych mohla podrobněji popsat, jaký prostor skutečně daní aktéři či skupiny v médiích ve sledovaných kauzách dostávali.

Kromě celých skupin práce zahrnuje také jednotlivé výrazné osobnosti či jejich citace, které se na politické komunikaci dané události podílely. Osobnosti nebo skupiny jsem vždy volila podle toho, jak se samy v médiích reprezentují²². Podobně jsem se pak na stejné osoby zaměřila i v kvalitativní části, kde jsem se pokusila popsat i jejich samostatné zarámování.

U všech skupin nebo samotných aktérů jsem pak zkoumala, zda jsou v textu pouze zmíněni, nebo přímo citováni. Za zmínku jsem považovala pouze takový případ, kdy daná osoba či skupina

21 V rámci předvýzkumu jsem ze seznamu zkoumaných médií vyřadila server TN.cz. V současné době sice také patří k neaktivnějším a nejsledovanějším internetovým zpravodajským serverům, ale v dubnu a květnu 2008, tedy v době zkoumání obou událostí, svou činnost teprve začínal a ani jedné kauze se nevěnoval nijak podrobněji. Vzhledem k tomu, jak málo článků o obou kauzách v této době server publikoval, by možná bylo dokonce zajímavé v rámci jiného výzkumného záměru zkoumat reálné důvody tohoto opomenutí. Pro můj výzkum však bylo lepší TN.cz vůbec nezahrnout.

22 Například předseda vlády Mirek Topolánek nebo radní Richter mluví za sebe, a proto jsem zkoumala citace jich samotných. Naopak za hnutí Greenpeace nebo za protestující divadelníky mluví několik různých lidí, přičemž vyjadřují postoj celé skupiny a proto jsem jejich citace zahrнула pod jeden kódovací znak (např. Greenpeace).

osob něco aktivně vykonávala.

4.2.3 Kvalitativní část

Jako kvalitativní výzkumnou metodu jsem se rozhodla použít rámcovou analýzu (Goffman 1986, Kitzingerová 2007), protože podle mého názoru dokáže přesně a komplexně vystihnout zobrazování účastníků politické komunikace právě díky jejich řazení do často stereotypních rámců. Kvalitativní analýza zkoumala jednotlivé rámce, v nichž jsou komunikující v obou kauzách zobrazováni. Zaměřila jsem se na celé skupiny definované v metodologickém úvodu a, jak již bylo řečeno výše, také na jednotlivé postavy objevující se v článcích. V jednotlivých rámcích jsem se pak pokusila provést i částečnou jazykovou analýzu a nastínit, jaký jazyk je používán k popisu osob či zájmových skupin v daných internetových médiích.

Výsledkem výzkumu je celistvé popsání rámců, v nichž jsou zobrazováni daní lidé i skupiny ve zmíněných internetových periodikách. Zároveň jsem se pokusila najít alternativní rámce, s nimiž by mohla média pracovat.

4.3 Problematické části výzkumu

Nevýhodou zkoumání internetových periodik je jednoznačně jejich proměnlivost²³. Proto nebylo možné do tohoto výzkumu, na rozdíl od výzkumů tištěných periodik, zahrnout také priority jednotlivých materiálů, podle toho, kde jsou na stránce umístěny, případně jak velký prostor je jim věnován. Ze stejného důvodu logicky z výzkumu vypadly kratší články a rychlé zpravodajské reakce, které byly postupně aktualizovány na delší a podrobnější příspěvky.

Problematickou složku mezi zdroji mého výzkumu představuje server Lidovky. Na rozdíl od ostatních čtyř, které buď nemají svou tištěnou podobu (Aktuálně), striktně ji oddělují (Týden), nebo naopak tvoří společně internetovou i tištěnou verzi (iDnes, Právo), Lidovky používají stejný server jako archiv tištěné verze Lidových novin a zpravodajský portál Lidovky. Oba druhy materiálů jsou naštěstí odděleny jinou grafickou podobou. Protože i náplň samotných Lidovek překročila danou hranici sedmi článků, rozhodla jsem se zařadit do zkoumaného vzorku jen materiály, které jsou zde označené jako původní, i na úkor toho, že například samostatně nezpravovaly o podepsání rámcové smlouvy o americkém radaru. Pro můj výzkumný záměr, tedy ukázat, jak jsou zobrazováni účastníci politické komunikace v internetových médiích, a případně vysledovat předpojatosti těchto

23 Hlavní stránka webového deníku, neboli homepage, je během dne neustále obměňována a aktualizována tak, jak přibývají nové události. Její podoba v daném okamžiku se ovšem nikde nezálouje, a proto není možné, na rozdíl od tištěných médií, ji zpětně dohledat a zkoumat.

serverů, je důležitější oddělit tyto obsahy než sledovat dokonalé pokrytí obou kauz.

5. Kvalitativní část výzkumu

V této části analýzy jsem se pokoušela zjistit, jaké stereotypní rámce volila sledovaná média pro popis jednotlivých událostí v souvislosti s oběma danými kauzami. Snažila jsem se také analyzovat, zda jednotlivá média vytvářela své vlastní interpretace, které pak nabízela čtenářům, nebo zda se spíše přizpůsobovala rámcům nabídnutým samotnými účastníky mediální komunikace, případně dalšími zdroji²⁴. V rámci této části výzkumu jsem analyzovala nejen nashromážděné mediální texty, ale v samostatných kapitolách také celé články jako komplexní komunikáty a blogové příspěvky publikované v daných internetových denících.

5.1 Pracovní postup

Rozhodla jsem se vycházet z rámcové obsahové analýzy, tak jak ji použila Jenny Kitzingerová (2007). Na rozdíl od jiných výzkumníků (např. Dimitrova a kol. 2005) jsem si předem nestanovila případné rámce, do nichž bych se pak snažila rozdělit mediální obsahy, ale naopak jsem nejprve prostudovala dané obsahy a až následně jsem z nich vyvozovala rámce, které média při popisování dvou událostí používala. Na závěr analýz jsem se pokusila navrhnout další alternativní rámce, jejichž obsahy by pomohly přiblížení mediální a objektivní reality.

Ve svém výzkumu jsem rámování dělila v podstatě podobně jako v kvantitativní části, tedy podle jednotlivých osob a zájmových skupin, které v těchto dvou kauzách výrazně vystupovaly. Následně jsem popisovala nejen to, jak o nich média referovala, ale také případné rozdíly v mediální a objektivní realitě a také absence osob nebo zájmových skupin.

V každém textu jsem pak zkoumala samotná těla textů a také jejich titulky a zaznamenávala zvolená slova, jimiž byli popisováni jednotliví účastníci daných kauz. Z nich jsem pak sestavila výsledné dominantní rámce a také rámce k nim alternativní, které se v několika případech v médiích objevily²⁵.

Předem jsem si stanovila výzkumnou hypotézu:

- Média používají různé rámce založené na vlastních nebo jim nabídnutých předpojatostí, podle nichž interpretují dané situace.

24 Nejvýznamějším zdrojem v tomto případě bývá ČTK (Česká tisková agentura).

25 Alternativní rámce se objevovaly především v blozích, ale některé z nich použila i samotná média. Oba typy rámců mají v práci své samostatné kapitoly.

5.2 Systém kulturních grantů

V kauze divadelních dotací jsem vyzorovala především následujících devět dominantních rámců, jimiž média popisovala jednotlivé účastníky a skupiny. Těchto devět rámců se v nepříliš velkých obměnách objevovalo ve všech sledovaných médiích, i když v různé míře. Na závěr podkapitoly jsem navrhla také další alternativní rámce, jimž se naopak média nevěnovala.

5.2.1 Vstřícný magistrát a Pavel Bém

Pražský magistrát zastupuje ve sledovaných novinových článcích především primátor Pavel Bém. Jiní radní a magistrátní úředníci byli zmiňováni spíše v souvislosti s nesouhlasem s dotačním systémem a jsou zahrnuti v dalším rámci.

Pro pražského primátora je typické, že velmi často mění svá politická rozhodnutí. Podobně se projevoval také v analyzovaných textech. Ještě před sledovaným obdobím stál primátor vždy jednoznačně na straně kritizovaného systému. V jeho průběhu nečekaně otočil. „*Pražský primátor Pavel Bém, který dosud za Richtera stál, se rozhodl vyjít umělcům vstříc.*“²⁶ a „*Paradoxně nyní tvrdí to, co divadelníci požadují měsíce. "Nepovažuji to za krok dozadu, ale za evoluční krok dopředu," řekl Bém MF DNES.*“²⁷ Stejný rámec použila ve zpravodajství všechna sledovaná média.

Zároveň ale Bém tvrdil, že tento obrat je správný, což mu média příliš nevytýkala. O jedinou výraznější výtku se pokusil iDnes, který kroky Pavla Béma lehce ironizoval. I jeho kritika je ale namířená spíše vůči samotným grantům. Primátora označuje v textu za tvůrce změny k lepšímu: „*V čem nakonec město otočilo? Popravdě, z nového systému vyplácení peněz nezůstal kámen na kameni. Primátor upravil krátkodobé granty, dotace na vstupenku i narychlo spíchnutá výběrová řízení na nové ředitele divadelních scén.*“²⁸ Naopak v titulku připisuje zásluhy i Milanu Richterovi (Bém s Richtera mění grantový systém...).

Obrat ocenili také sami umělci: „*Jsem nadšená, je to pozitivní vzkaz směrem k divadlům,*“ okomentovala pro on-line deník TÝDEN.CZ Bémova slova. Podle Svobodové už bylo na čase, aby se primátor do situace vložil. „*Pořád jsme čekali, kdy se zase začne chovat konstruktivně,*“ řekla ředitelka Divadla Na zábradlí.²⁹

Chování magistrátu a potažmo i primátora Béma tedy média rámovala ve sledovaném

26 Granty: Bém ustoupí divadlům, Liovky, 6. 6. 2008

27 Bém ustoupil, navrhne zrušení dotace na vstupenku, iDnes, 6. 6. 2008

28 Bém s Richtera mění grantový systém, od divadel chtějí audit, iDnes, 9. 6. 2008

29 Bém ustupuje, navrhne zrušit dotace na vstupenky, Týden, 6. 6. 2008

období spíše pozitivně, i když i jejich chování je poněkud paradoxní v tom smyslu, že se příliš nepozastavují nad změnou primátorových názorů.

5.2.2 Dotační systém je katastrofa

Rámec spojený s kritikou dotačního systému dal prostor především expertům. Bývalá členka grantové komise, Jana Ryšlinková, řekla dokonce Novinkám, že transformace divadel a konkurzy na ředitele hrozily velkou katastrofou³⁰. Její kolega Zdeněk Ždárský zase ve stejném textu *„Připomněl, že už před dvěma lety žádal, aby zastupitelstvo uvedlo, jaká částka vyváží tezi, že Praha podporuje kulturu.“* Strana zelených zase nový systém označila za přesun veřejných peněz do soukromých rukou.³¹

Tento kritický a spíše negativní rámec, který poukazuje na slabá místa grantového systému z úst samotných odborníků, použily především Novinky, v ostatních médiích se k tématu vyjadřovali spíše zainteresovaní umělci a radní Milan Richter.

5.2.3 Umělci se musí dohodnout sami

Ze strany magistrátního odboru pro kulturu a především radního Richtera naopak nezaznívala kritika systému. Ten Richter označil za spravedlivý a vyzval umělce, aby se sami dohodli, jak celou věc řešit. *„Pokud se divadelníci dohodnou, na měšťě nebude nikdo, kdo by to bojkotoval.“*³² Média tuto situaci dekódovala tak, že radní přenášejí svou odpovědnost na umělce, protože všechna shodně psala, že taková dohoda není pravděpodobná nebo dokonce možná.

5.2.4 Milan Richter trnem v oku

Radní pro kulturu, Milan Richter, byl jako tvůrce nového grantového systému podrobován největší kritice. Nutno přiznat, že k tvorbě tohoto rámce přispěl do značné míry sám, když se několikrát vyjádřil v tom smyslu, že umění musí být pro lidi srozumitelné a jako takové si pak na sebe dokáže vydělat samo. Jeho výroky popudily nejen umělce, ale také anonymní aktivisty, jak je označily Novinky³³. Ti přesprejovali plakáty s kampaní pražského magistrátu – Praha, město kulturní³⁴. Jiní aktivisté zhruba o týden dříve pověsili na server Youtube video nazvané „DJ Milan a

30 Kritici grantového systému: Poradní sbor Béma komisi nenahradí, Novinky, 10. 6. 2008

31 Pražští umělci zahájili protestní Dny neklidu, Novinky, 25. 5. 2008

32 Divadelníkům zazpívají Plastici i Dusilová, iDnes, 19. 5. 2008

33 Sprejeři se zapojili do boje s radním Richterem, Novinky, 28. 5. 2008

34 Nelze samozřejmě tvrdit, a ani to není pravděpodobné, že by obě akce měly na svědomí ti samí lidé.

DJ Milouš“, které ke svým článkům připojila všechna sledovaná média a Týden je dokonce popsal jako vtipný, zvukový a obrazový mix³⁵. Na tomto videu sestříhali autoři jeden známý proslov Miloše Jakeše z červeného Hrádku spolu s Richterovými projevy týkajícími se protestujících umělců. Velmi pečlivě si přitom všimli podobností v obou citacích, radní Richter ve výsledku v podstatě říká stejné věty jako před pětadvaceti lety Jakeš.

Stejně kritizovali postoje radního i sami umělci. Novinky ho nazvaly trnem v oku (28. 5.), iDnes dokonce napsal, že se stal nepřítelem pražských umělců a ti požadují jeho hlavu (22. a 25. května). Velký prostor kritikům dal také Týden. Ředitelka Divadla Na Zábradlí, Eva Měříčková, se ohradila vůči populistickým heslům, která radní podle jejích slov často používal, a řekla, že: „*Pan Richter nadělal v kulturní obci hrozné škody. Já osobně si myslím, že on ani takovou funkci dělat nechce, že ho to netěší. Proto by měl hledat uplatnění jinde,*“ rýpla si do pražského radního³⁶. Principál Divadla Semafor Jiří Suchý zase prohlásil, že: „*O radním Richterovi se často říká, že lže, ale on nelže, jen říká polopravdy, což je mnohdy nebezpečnější. Je tam zrnko pravdy, ale podložené lží...*“³⁷. Ředitel divadla Archa se zase ohradil proti tvrzení o drahém představení.

*...Milan Richter ... Odcházení v nedávném rozhovoru pro ČTK označil za nejdražší inscenaci českého divadla, a kritizoval tak hospodaření Divadla Archa, jež se potýká s problémy kvůli pražským dotacím. Odcházení je ovšem financováno ryze ze soukromých zdrojů; z veřejných prostředků na ně, jak zdůraznil ředitel Archy Ondřej Hrab, nešla ani koruna. „To ale považují spíše za ostudu,“ dodal Hrab.*³⁸

Prostor samotnému radnímu pak poskytly Novinky v on-line rozhovoru³⁹. Milan Richter se v textu vyjadřoval především k akcím protestujících umělců:

Celá akce se bohužel zvrhla do hulvátských projevů a osobních ataků. Takto si nepředstavuji kulturní elitu a ty, kteří chtějí Prahu kulturní. Také musím doplnit, že poprvé v historii (na můj návrh) peníze rozdělují významné osobnosti umělecké scény a ne politici nebo úředníci. ... Cca 700 žadatelů o grant musí projít odborným posouzením grantové komise a 8 divadel dostává peníze automaticky z rozpočtu města, aniž by musela obhajovat svou uměleckou hodnotu.“

Odpovědi v rozhovoru psal Milan Richter a redakce je evidentně nechávala v původním

35 Hitem na internetu je mix proslovů Richtera a Jakeše, Týden, 25. 5. 2008

36 Bém ustupuje, navrhne zrušit dotace na vstupenky, Týden, 6. 6. 2008

37 Dny neklidu začnou koncertem, Novinky, 20. 5. 2008

38 Havel chválil Radokovo Odcházení, rýpl si do Richtera, Týden, 20. 5. 2008

39 „Lidé mi píší: Nikomu ani korunu,“ tvrdí radní, Novinky, 30. 5. 2008

znění. Za touto skutečností může být přání radního i dobrý úmysl redakce, která mu chtěla dát prostor, stejně jako korektorská nedbalost. Ve výsledku ovšem článek díky chybám a ne úplně obratným formulacím nahrává spíše popisovanému rámci a kritikům radního.

5.2.5 Vzpurní umělci, kteří se neumějí chovat

Rámec kritizující umělce přebírala média převážně od politiků, kteří podporovali grantový systém, a z jejich prohlášení. Hlavními aktéry byli v tomto případě opět Milan Richter a Pavel Bém. Oba shodně kritizovali umělce za to, že jim jde jen o peníze a nejsou přístupní smysluplné debatě o daném problému:

„Dny neklidu vnímám jako snahu o vynucení si lepší pozice demonstracemi a pokřikováním na náměstích. Správná cesta vede k jednacímu stolu a ne do ulic,“ sdělil Richter.⁴⁰

Zvonili klíči, pískali a skandovali hesla jako Co nám řeknete, mafíáni? - "To je ta kulturní elita. Na to dostávají prachy," reagoval radní Richter...⁴¹

"Mám pocit, že jsme se změnili. Před třemi lety jsme tu hodně diskutovali o kultuře, hádali jsme se, jestli je, nebo není veřejný statek, jak má být definována kultura jako hodnota. Dnes paradoxně jedině, co nás zajímá, jsou peníze. (...) Co se to s námi sakra stalo? Je to tak, že se tady bavíme jenom o penězích, protože jsou na prvním místě, protože jsou pro nás všechny důležité?"⁴²

Postup demonstrujících pak kritizoval i radní Jiří Janeček, který řekl, že bude „... bojovat za to, aby do kultury už nešly vůbec žádné peníze a aby byly použity na sociální věci.“. Přístup umělců je grantům odsoudil také ředitel Národní galerie Milan Knížák. V komentáři pro Lidovky z 27. května prohlásil, že by granty zrušil, protože je někteří lidé považují za pravidelnou mzdu.

Umělce „lačné po penězích“ vykresloval především iDnes 29. května, kdy demonstrující narušili zasedání magistrátu a „jednání proměnili ve frašku“.

5.2.6 Nešťastní umělci zachraňují, co se dá

Pozitivní zarámování protestujících divadel využívala média mnohem častěji a lze říci, že jejich představitelům také dávala větší prostor pro vlastní vyjádření. Tato skupina byla ostatně i nejpočetnější ze všech sledovaných. Patří do ní nejen divadla, kterých se změny přímo týkaly, jako

40 Dny neklidu začnou koncertem, Novinky, 20. 5. 2008

41 Divadelníci: Protesty proti radnici budou pokračovat, Aktuálně, 29. 5. 2008

42 Primátor Bém přidá peníze na pražské granty, Týden, 28. 5. 2008

spolek Kašpar a Divadlo V Celetné, nebo Divadlo Semafor, ale i úspěšné scény, které se rozhodly ty první podpořit. Například Divadlo na Jezerce. Divadelníci, kteří stáli proti novému systému, utvořili Iniciativu pro kulturu a petici Za Prahu kulturní. Iniciativa pak na konci května, už ve sledovaném období, v Praze uspořádala Dny neklidu.

Tento rámec také patřil spolu s předchozím zarámováním radního Richtera k nejemotivnějším. Často se totiž jednalo o umělecké scény, k nimž má vztah veřejnost i samotní novináři. Právě proto se možná nejčastěji přiklonili na stranu divadelníků. Média mluvila o „záchraně divadel“, „devastačním grantovém systému“ i „obětech“. Emotivní byly také popisy prvních protestních akcí během Dnů neklidu. iDnes napsal, že na protestním koncertu „zalaškoval Arnošt Goldflam, publikum zvažnělo při řeči Václava Postráneckého“⁴³. Podrobněji Týden: „Postránecký kritizoval aroganci moci a skutečnost, že navzdory demokratickým volbám o důležitých věcech svévolně rozhoduje byrokracie“⁴⁴.

První „obětí grantů“ se měl stát divadelní spolek Kašpar. Jeho principál Jakub Špalek dostal na iDnesu prostor pro vlastní vyjádření. Oznámil, že „je mojí nemilou povinností (trochu u toho bulím) Vám oznámit, že divadelní spolek Kašpar v létě 2008 bude muset ukončit svoji činnost.“⁴⁵. Stejně jako ostatní divadelníci zdůrazňoval, že divadlům nejde o peníze jako takové, ale o systémové změny.

Velký prostor dostali v médiích také další umělci, jichž se granty týkaly jen okrajově nebo vůbec. Své obavy vyjádřil ředitel Národního Divadla Brno, Daniel Dvořák, (*Je zjevné, že tato činnost má likvidační charakter a v důsledku poškozuje zájem českého divadla jako celku.*) i Slováckého divadla v Uherském Hradišti, Igor Stránský (*...respektive by nás mohla spláchnout třeba voda z Aquaparku.*)⁴⁶

5.2.7 Ošizený a nespokojený Petr Kratochvíl

Pro nový systém kulturních dotací se vyjadřovala především komerční divadla včetně divadla Ta Fantastika. Jeho ředitel Petr Kratochvíl v roce 2007 dokonce Prahu zažaloval u evropského arbitrážního soudu kvůli nespravedlivému rozdělování peněz na kulturu a částečně tak nový grantový systém inicioval. Už po mnou zkoumaném období podal Kratochvíl novou žalobu, ze stejného důvodu, a v listopadu 2008 se na základě těchto událostí dokonce rozhodl prodat svůj podíl v divadle dosavadnímu řediteli.

43 Herec Goldflam útočí na grantový systém magistrátu satirou, iDnes, 25. 5. 2008

44 Na protestním koncertu „vystoupil“ i radní Richter, Týden, 25. 5. 2008

45 Jakub Špalek: Divadla mají být dotována, iDnes, 27. 5. 2008

46 Petici Za Prahu kulturní podpořila i mimopražská divadla, Noviny, 29. 5. 2008

V médiích se v analyzovaném období objevil jen minimálně v širších člancích, které popisovaly právě vztahy mezi umělci. V této souvislosti ho Novinky popsaly jako amerického občana⁴⁷, čímž možná chtěly zlehčit jeho právo na zásahy do české, respektive pražské politiky a kultury.

5.2.8 Smířlivý ministr kultury

Do událostí se zapojilo také ministerstvo kultury, nebo spíš tehdejší ministr Vladimír Jehlička. Ačkoliv na kauzu neměl žádný faktický vliv, stal se jakýmsi zprostředkovatelem mezi magistrátem a nespokojenými divadelníky, za které se postavil. Svě zapojení zdůvodňoval tím, že podobné problémy bude muset ministerstvo a místní správní celky řešit na území celé republiky a proto se snaží v Praze dospět k celkově prospěšnému konsenzu.

5.2.9 Pasivní veřejnost

V případě divadelních dotací hraje veřejnost spíše jakousi podpůrnou roli – často se na ni odvolávali protestující umělci a rámce spojené s nimi byly také jediné, v nichž se veřejnost objevila v aktivnější podobě. Většinou šlo o podpisy pod peticí Za Prahu kulturní a jejich narůstající počet, kterým média i umělci dávali najevo, že Pražanům není osud městských divadel lhostejný. „*Petici Za Prahu kulturní k dnešnímu dni podepsalo téměř 30 000 občanů. Iničiátoři petice všem signatářům velmi děkují. Svým podpisem napomohli k rozumnému řešení problémů v pražské kultuře.*“⁴⁸ Aktivní veřejnost pak média zaznamenala, pouze když neznámí aktivisté posprejovali pražské vývěsky a pověsili na internet videokompilaci s radním Richtermem.⁴⁹ Do žádných jiných aktivních rámců média veřejnost v tomto případě neřadila a ani se nesnažila ji více zapojit.

5.2.10 Alternativní rámce

Žádné z médií se nepokusilo rozebrat samotný grantový systém, ani se podrobněji podívat na hospodaření divadel. Bylo by možné srovnat nový systém přidělování grantů v Praze a v jiných evropských městech a pokusit se podrobněji popsat situaci z odborného hlediska. Ostatně ani opravdovým odborníkům nedala média téměř žádný prostor a i ředitelé divadel se vyjadřovali spíše ke krokům magistrátu a ne k tomu, jak by podle nich měla divadla fungovat.

47 Jehlička ve sporu o granty: Ministerstvo kultury nikomu nestrání, Novinky, 29. 5. 2008

48 Grantový systém se mění, ale divadelníci jsou opatrní, Aktuálně, 10. 6. 2008

49 viz strana 37 této práce, podkapitola 5.2.4 Milan Richter trnem v oku

5.3 Americký radar

Při popisování událostí, které předcházely schválení rámcové smlouvy o radaru vládou 21. května 2008, používala média následujících dvacet rámců. Tentokrát byla ve svém zpravování o něco vyhraněnější než v případě kulturních grantů a, jak bude v další kapitole zřejmé i z kvantitativní analýzy, více se přikláněla na stranu odpůrců nebo obhájců radaru. I v případě radaru jsem se pokusila na závěr popsat možné alternativní rámce, které média z nějakého důvodu opominula.

5.3.1 Greenpeace

Členové ekologické organizace Greenpeace se na kótu 718 v Brdském vojenském újezdu, kterou čeští a američtí odborníci zvolili jako místo pro budoucí radar, vypravili v pondělí 28. dubna. Týden napsal, že kótu „obsadili“⁵⁰ a že „podobné protesty jsou pro Greenpeace typické“⁵¹, Lidovky se omezily pouze na to, že aktivisté „protestovali“, posedávají na stromech nebo pobíhají pod nimi⁵². Lidovky také jako jediné koncipovaly článek jako reportáž. Není sice úplně jasné, jestli autoři sledovali dění na internetu, nebo opravdu odjeli na místo, ale rozhodně byli k protestujícím nejvstřícnější, když popisovali klidnou a přátelskou atmosféru, která v jejich táboře vládne.

Také následující dění v Brdech monitorovala média celkem pečlivě, až do 9. června, kdy vojenská policie celý prostor vyklidila. Aktivitu Greenpeace komentovala média v podstatě pozitivně. Zpravovala o tom, že aktivisté plánují různé akce včetně těch kulturních, a zvou lidi, aby se za nimi přišli na kótu podívat, případně podpořili jejich fotoblokádu⁵³. Jednou z akcí pak byla stavba mostu přátelství, který měl podle Greenpeace lidi spojovat, zatímco radar je rozděluje, jak napsal Týden⁵⁴. Novinky dokonce dostaly svému levicovému založení, když napsaly, že „Prvomájový den oslavili prací při stavbě mostu“⁵⁵.

50 V Brdech stanují aktivisté. Na místě radaru, Týden, 28. 4. 2008

51 Greenpeace v Brdech moknou, demonstrovat chtějí dál, 29. 4. 2008

52 Greenpeace obsadilo místo pro radar, Lidovky, 28. 4. 2008

53 Každý, kdo se chtěl připojit k protestu, se mohl vyfotit s nápisem „Mám cíl, nebýt cíl“ a poslat na stránky fotoblokada.cz. Aktivité pak fotografie vyvěšovali na okolní stromy.

54 Aktivisté z Greenpeace zůstávají v Brdech, postaví most, Týden, 1. 5. 2008

55 Aktivisté Greenpeace staví na kótě 718 v Brdech Most setkání, Novinky, 1. 5. 2008

5.3.2 Neúspěšná iniciativa Ne základnám

Nejčastějším rámcem, který média používala pro popis iniciativy Ne Základnám, kterou založilo Humanistické hnutí, byla na rozdíl od Greenpeace neúspěšnost jejich aktivit, například při svolávání demonstrací.

Podobná situace je i v nedaleké Plzni. "Nevím o tom, že by se na demonstraci chystalo více lidí. Já osobně se jí nezúčastním," uvedl zástupce iniciativy ... Ivan Demkovič. ... Dnešní protest odpůrců radaru měl být přitom nejdůraznější.⁵⁶

Sami zástupci iniciativy včetně Jana Tamáše přitom tvrdili, že problém je jen v tom, že její demonstrace nejsou v médiích dostatečně vidět. Z mého výzkumu přitom zcela jasně vyplývá (a to i z kvalitativní části, protože Ne základnám se v citacích objevuje skutečně velmi často), že iniciativa i Humanistické hnutí dostávaly v médiích poměrně velký prostor. Velká část této pozornosti byla sice soustředěna na hladovějící Jana Tamáše a Jana Bednáře, ale média zajímaly také všechny demonstrace, které se ve sledované době odehrály, a které z velké části svolala právě iniciativa.

5.3.3 Vytrvalost demonstrujících

Rámce pro popisování demonstrací iniciativy Ne základnám byly především neutrální a média je řadila i mezi určité kuriozity - ... *"živý" nápis Nechci radar. S trochou fantazie šlo heslo přečíst z věže Staroměstské radnice.... Příchozí s rozevřenými deštníky působili ve slunečném počasí nevšedně.⁵⁷*

Většinou se ale o demonstrujících referovalo v souvislosti s vytrvalostí, s jakou pořádali další a další protesty. *„Účastníky protestu neodradilo ani chladné počasí a hustý, vytrvalý déšť.“⁵⁸* *„Protesty proti výstavbě amerického radaru dnes znovu zazněly také od aktivistů z iniciativy Ne základnám, kteří přišli nesouhlas s vládní politikou vyjádřit před sněmovnu.“⁵⁹* Lidovky nezapomněly také napsat, jako jediné, že aktivisté rozdávali poslancům lístečky s textem poslaneckého slibu a pytlíčky se zeminou, aby si uvědomili, že *mají osud země ve svých rukou*. Svě místo pak měly také informace o tom, že všechny dané demonstrace probíhají klidně a bez větších

⁵⁶ Odpůrci radaru chtěli zastrašit Riceovou, sami těžko sháněli demonstranty, iDnes, 5. 5. 2008

⁵⁷ OBRAZEM: Odpůrci radaru skládali živý obraz z deštníků, iDnes, 27. 4. 2008

⁵⁸ Paroubek: Topolánek posluhuje Bushovi, Lidovky, 24. 4. 2008

⁵⁹ Jak se v Brdech bojovalo proti radaru, Lidovky, 21. 4. 2008

problémů, ačkoliv například 5. května demonstranti zablokovali dopravu.

5.3.4 Nerozumní hladovkáři

K rámcům, do nichž média řadila hnutí Ne základnám, patřil také zvláštní rámeček pro aktivitu dvou jejích vůdců, Jana Tamáše a Jana Bednáře. Ti se od 7. května rozhodli bojovat proti radaru veřejnou hladovkou.

„Ostatní aktivity nezabraly. Pořádali jsme demonstrace, happeningy, konference. Vláda nás ale pořád přehlíží, proto jsme se rozhodli k tomuto kroku,“ vysvětluje dobrovolný půst Tamáš. Jeho odhodlání dokresluje za jeho zády visící plakát Mahátmy Gándhiho.⁶⁰

Stylizaci do role trpících ostatně média podporovala i nadále, když například psala, že hladovkáři chtějí v protestu pokračovat, *„I přes riziko, že to na nich nechá trvalé následky“⁶¹*. O tři dny dříve přitom prohlásili, že zdraví pro radar obětovat nechtějí. Hladovějící se také vyjadřovali k anti-protestu, neboli Žranici za radar, kterou na Kampě uspořádali příznivci za radar.

Sami hladovkáři označovali svůj protest jako poslední možnost, jak přimět vládu k diskusi. Týden ovšem ve stejném článku napsal, že *„V Česku jejich akce zatím příliš velký ohlas nevzbudila.“* Do základny hladovějících prý během dne přišlo jen pár lidí, kteří připojili podpis pod petici proti radaru a nabízeli se, že budou hladovět také. *„Kdyby kvůli radaru přestali jíst všichni jeho odpůrci, pocítilo by to české hospodářství a s vládou by to třeba pohnulo,“ glosuje Tamáš“.* Nesouhlas se současnou českou politikou Tamáš vyjádřil i pro Aktuálně. *„Nemůžu zůstat mlčet tváří v tvář situaci, kdy většina obyvatel si nepřeje pobyt cizích vojáků, ale vláda ho přesto dál proti naší vůli prosazuje, ... Takhle jsem si demokracii v roce 1989 nepředstavoval. ... Už nemůžu dál přihlížet, jak nám naše ideály mizí před očima.“⁶²*

5.3.5 Podpora radaru

Nezávislí aktivisté, ne politici, kteří radar naopak podporovali, zdaleka nedostali v médiích

60 Hladovkou proti radaru. Dva muži od úterý nejedí, Týden, 14. 5. 2008

61 Kvůli radaru v Česku hladovějí i italští aktivisté, Týden, 17. 5. 2008

62 Odpůrci radaru se rozhodli kvůli Brdům nejíst, Aktuálně, 8. 5. 2008

tolik prostoru jako jeho odpůrci. Mezi sledovanými médii se jim v daném období věnovalo jen Aktuálně⁶³. Žranici za radar, kterou uspořádala iniciativa PRO, označilo za *happening proti v úterý započaté hladovce dvou odpůrců radaru*. Přidělilo jim tedy podstatně pozitivnější slovo, než jaké evokují „demonstrace“ v případě odpůrců radaru.

Účastníky chtělo hnutí *nalákat* vzkazem: *"Vezměte s sebou dostatek pokrmů a nápojů tak, abychom se společně měli po celou dobu konání akce dobře."*⁶⁴ Nechyběla ani poznámka, že k hnutí patří mimo jiné bývalý mluvčí prezidenta Havla, Ladislav Špaček, a výtvarník David Černý. Celkově byl rámec spíše neutrální, protože Aktuálně složilo článek z popisu obou akcí – hladovky i žranice, ale mírně se klonil na stranu PRO.

5.3.6 Vláda bojuje

Vládní rámec otázky amerického radaru se vyznačoval celkem silnou personalizací. Zatímco všechny ostatní rámce týkající se politických stran, a v převaze i všechny vysledované rámce, popisují spíše jednotlivé zájmové skupiny, které mimochodem někdo zastupuje, v tomto případě média jasně personalizují na souboj dvou rivalů – premiéra Mirka Topolánka (v této souvislosti typicky hovoří o *Topolánkově vládě*) a předsedy ČSSD Jiřího Paroubka. Celá jejich politická debata je pak skutečně rámovaná spíše jako boj, i když de facto se o něm píše až v posledním článku ze sledovaného období, kdy Týden napsal, že *„Topolánkovu vládu čeká těžký boj v parlamentu“*⁶⁵.

Oba politici se přeli především o to, nakolik je ODS poplatná americké vládě. Jiří Paroubek *„Argumentoval, že zahraniční experti Demokratické strany jsou k rozšiřování protiraketové obrany skeptičtí“*⁶⁶ a *„obvinil premiéra Mirka Topolánka (ODS), že "posluhuje" končící administrativě ... George Bushe... a řídí se Bushovým viděním světa“*⁶⁷. Mirek Topolánek toto nařčení *popřel* a řekl, že *„Česká zahraniční politika je podle něj autonomní a nikomu nepříslužuje.“*⁶⁸

Debatu obou politiků média příliš nehodnotila, i když větší prostor v „duelových“ článcích poskytla Jiřímu Paroubkovi.

63 V jediném nalezeném komentáři, který jsem ovšem z výzkumných důvodů vyřadila, popisoval jejich činnost 17. června také Dan Hrubý v Novinkách. Celou situaci tu ironizuje, snahu hladovkářů bagatelizuje jako pouhý pokus ušetřit a i z toho důvodu říká, že žranice je bohuželjší, protože stojí nejen ideály, ale také peníze.

64 Radar v Česku: Hladovkou proti radaru, žranici za něj, Aktuálně, 15. 5. 2008

65 Topolánek a spol. schválili hlavní smlouvu o radaru, Týden, 21. 5. 2008

66 Paroubek: Topolánek posluhuje Bushovi, iDnes, 24. 4. 2008

67 Paroubek: Topolánek „posluhuje“ Bushovi, Lidovky, 24. 4. 2008

68 Paroubek: Topolánek posluhuje Bushovi, iDnes, 24. 4. 2008

5.3.7 Spor ODS a Strany zelených

Lidovky jako jediné podrobněji referovaly o sporu, který radarová základna vyvolala ve vládní koalici Občanské demokratické strany a Strany zelených. Sami poslanci tu „boj o radar“ formulují jako kompromisní vyjednávání. Zástupci ODS vyčítají zeleným, že nejsou schopni podpořit stavbu dostatkem svých hlasů ve sněmovně. *„Když se vymlouvají, že nemají dva hlasy pro radar, tak já nevím, jak chtějí získat podporu ODS pro jiné věci, třeba trestní soud,“* řekl LN místopředseda vlády Alexandr Vondra (ODS).⁶⁹ Zelené naopak takové jednání *pobouřilo* a poslankyně Věra Jakubková označila přístup ODS za *ultimativní*. *„Není možné dělat žádné výměnné obchody. Radar je problém a nedá se čekat, že bych změnila postoj.“*

5.3.8 Problematický výzkum veřejného mínění

Tento rámec se vlastně nezabýval jen výzkumem a jeho obsahem jako takovým, ale narážel na snahu vládní ODS zpropagovat radar mezi běžnými občany. Výsledky výzkumu sice ukázaly nárůst lidí, kteří radar podporují, ale sociologové velmi záhy začali mluvit o manipulaci otázkami a výzkum jednoznačně zpochybnili.

Média i odborníci poukazovali na emoční stránku celé kauzy kolem stavby amerického radaru, na niž se výzkum především soustředil. *„Debata o radaru připomíná období před vstupem do NATO,“* připomíná Hartl. *Také tehdy bylo možné vykázat přesně tolik příznivců vstupu, kolik objednávací politik potřeboval.*⁷⁰ Všechna média shodně řešila otázku ovlivňování výzkumů veřejného mínění a také to, jaké mají podobné výzkumy skutečnou výpovědní hodnotu. Jan Hartl, ředitel agentury STEM, pak v tomtéž článku zhodnotil právě zapojení emocí do výzkumů:

Podobně se dají průzkumy veřejného mínění ovlivňovat vždy, když lidé nevědí, o co jde, a spoléhají se na emoce. Sociolog míní, že dnes tak lidé hodnotí všechny důležité otázky vnitřní politiky, včetně zdravotnictví a penzí. Je to podle něho důkazem, že neprobíhá kvalitní veřejná debata, která by lidem dodala kvalitní informace a argumenty.

69 ODS tlačí Zelené: Radar za mezinárodní soud, Lidovky, 1. 5. 2008

70 Výzkumy říkají: Radar nechceme, ale smíříme se, Aktuálně, 12. 5. 2008

Stejně tak iDnes upozorňoval na to, že zásadní otázce o radaru předcházelo ve výzkumu „11 dotazů, které připomínají potřebu chránit bezpečnost, "rostoucí hrozby" atd.“⁷¹ Šéfka agentury v dalším článku iDnesu sama uvádí, že jde o vlastní výzkum ODS, který agentura jen provedla. „Jenže průzkumy, které používají dlouhodobě stejnou metodiku, ukazují, že "podpora" radaru se příliš nemění.“⁷² komentoval pro iDnes Hartl.

5.3.9 Nejednotní zelení

Pro Stranu zelených používala média, především Aktuálně, hned dva rámce, které nijak nepřispívají k jejímu dobrému obrazu a byly jednoznačně negativní.

Odpůrci radaru po celou dobu vyjednávání i ve sledovaném období poměrně ostře kritizovali poslance Strany zelených za jejich nejednoznačný postoj k celé stavbě. Původně totiž strana radar odmítala, ale po vstupu do koalice a vlády s Občanskou demokratickou stranou (ODS) začali někteří její zástupci radar nenápadně podporovat, jiní se k němu stavěli nepřítis jasně, jako například ministr školství Ondřej Liška. Média pak psala především o vnitrostranickém konfliktu zelených, přesněji řečeno „dalším“ konfliktu.

*To, že se Liška zdržel, napovídá, že zelení nejsou ve věci radaru jednotní. Jasně zatím není, jak se jejich poslanci postaví k hlasování v Poslanecké sněmovně. Svě "ne" zvažují zelené poslankyně Olga Zubová a Věra Jakubková. Jasně slovo neřekl ani Liška.*⁷³

5.3.10 Zelení nerozumí obranné politice

Další rámec o zelených se zabýval především jejich odbornými kompetencemi. Celá strana se negativně vyjádřila k tomu, že radar nebude spadat pod velení Severoatlantické aliance (NATO). "Podle mě je problém v tom, že někteří zelení nevědí, jak funguje NATO ..." říká ... ředitelka Odboru bezpečnostní politiky ministerstva zahraničí Veronika Kuchyňová Šmigolová.⁷⁴ Média tak v podstatě převzala rétoriku ostatních stran a navazovala i na první rámec. V podstatě zobrazovala zelené jako rozhádanou stranu, která neví, co chce, z odborného hlediska nerozumí tomu, co říká, a

71 Průzkum SC&C: S radarem souhlasí 39 lidí ze sta, 57 je proti, iDnes, 5. 5. 2008

72 Podpora radaru stoupá, přesvědčoval Topolánek. Výzkum je ale sporný, iDnes, 9. 5. 2008

73 Vláda posvětila smlouvu o radaru, Liška se zdržel, Aktuálně, 21. 5. 2008

74 Vyjednávačka o radaru: Červený knoflík zmáčkne Američan, 12. 5. 2008

ztěžuje práci ostatním politikům.

5.3.11 Levice podporuje protesty

Lze jen těžko říci, zda se levicovní poslanci rozhodli aktivně podporovat protesty proti stavbě radaru z upřímného přesvědčení, nebo v rámci boje o voličské hlasy. Média každopádně jejich snahy zarámovala velmi pozitivně.

Poprvé o těchto snahách referoval Týden 28. dubna, kdy napsal o pochodu organizovaném KSČM a mířícím právě na kótu 718. Tehdy se protestující na místo nedostali a došli jen na okraj vojenského újezdu, ovšem v době, kdy už se na kótě utábořili aktivisté z Greenpeace, sem začali proudit nejen příznivci z řad veřejnosti, ale také politici. Týden pak 3. května napsal, že poslanec ČSSD, Jan Hamáček⁷⁵, si na kótu *udělal výlet*, ačkoliv je sem vstup zakázán. „*Možná by bylo vhodné, kdyby sem vláda udělala nějakou exkurzi pro poslance,*“ dodal.⁷⁶

Pozitivně média hodnotila také pokus KSČM o vyhlášení všeobecného referenda o radaru, který ovšem vláda zamítla. „*Od vlády jsme nečekali nic jiného. ... vzhledem k názorům veřejnosti, by pro ni bylo nepřijemnou komplikací,*“ řekl ... šéf komunistických poslanců Pavel Kováčik.⁷⁷ Novinky přitom ve svém článku zdůraznily, že lidé by si tak díky komunistickým poslancům sami mohli rozhodnout, zda radar chtějí.

5.3.12 Levice se snaží jednat

"Dostáváme zprávu, že se jedná, že v některých oblastech bylo dosaženo výsledku, ale nedostáváme konkrétní zprávu, v čem jsou spory a co bylo dojednáno," řekl komunista Václav Exner. *Nezapomněl připomenout, že do debaty je přihlášen od listopadu. I sociální demokraté Topolánka ostřelovali.*⁷⁸

Hlavní stížností levicových poslanců přímo vůči vládě byl ve sledovaném období nedostatek informací. Poslancům se nelíbilo, že premiér Topolánek není schopen jednoznačně odpovídat na

75 Jeden z blogerů vyjadřujících se k otázce radaru na serveru BigBlogger spadajícím pod Lidovky. Kromě něj diskutovali i další politici, jak pražští radní v případě kulturních grantů, tak poslanci v případě radaru, i když většina těchto blogů se objevila mimo sledované období.

76 Poslanec pronikl do Brdů. Hlavní branou, Týden 3. 5. 2008

77 Vláda odmítla referendum k americkému radaru, Novinky, 14. 5. 2008

78 Premiér prolomil mlčení o radaru, stejně dostal sprchu, Týden 7. 5. 2008

otázky týkající se například legislativních problémů kolem radaru nebo jeho stavby. Zároveň požadovali texty obou smluv o radaru, které jim prý do té doby nebyly k dispozici. Jiří Paroubek například v textu Aktuálně řekl: „*Chceme ještě předtím, než budou smlouvy podepsány, abychom o nich jednali v Poslanecké sněmovně... Pokud to vláda neudělá, tak je to neseriózní,*“⁷⁹ Poslanci i média nakonec texty smluv získali a ve sledovaném období už se k podobným stížnostem média nevrátila.

5.3.13 Radar jako výhoda

Nejvýraznější rámec, který se zabýval otázkou radaru jako takového, vypovídal o jeho výhodách, především posílení obrany České republiky. „*Spojené státy se ve smlouvě zavazují, že Českou republiku ochrání před možnými teroristickými útoky, které by jí s přítomností amerického radaru mohly hrozit.*“⁸⁰ psalo Aktuálně 6. května. Také Týden se zmiňuje o „*exkluzivitě*“, kterou Česko radarem získá. Potvrzuje to také ministr Cyril Svoboda. Tomu naopak oponuje poslanec Dolejš, který radar označil jen za „*předraženou hračku*“⁸¹. Dolejš ovšem v článku dostává daleko méně prostoru než Svoboda.

Jako další výhodu pak média zdůrazňovala nová pracovní místa i „*vlastnictví*“ radarové základny: „*Všechny stavby, které tam budou postaveny, budou v majetku českého státu.*“⁸². Vyvracela tak obavu českých firem, že budou mít při stavbě a provozu na starosti pouze pomocné práce, jak uvedly Lidovky⁸³.

5.3.14 Radar jako ekologická hrozba

Ekologickými problémy kolem radaru se ve svých článcích zabývalo ve sledovaném období jen Aktuálně. Celkem vydalo dva příspěvky, z nichž první jasně říká, že radar je ekologicky nebezpečný:

"Musíme konstatovat, že v případě umístění radarové základny USA na kótě 718 nebo v jejím okolí bude zničena nejen biologicky nejcennější část Brd, ale současně i jedno z

79 KSČM chce vidět smlouvy o radaru, jinak hrozí žalobou, Aktuálně, 28. 4. 2008

80 Exkluzivně: Co stojí ve smlouvě o americkém radaru, Aktuálně, 6. 5. 2008

81 Svoboda: Postavme radar dřív, než na nás zaútočí, Týden, 11. 5. 2008

82 Radar v Brdech: Co Američané postaví, bude Čechů, Aktuálně, 8. 5. 2008

83 Češi se více zapojí do výstavby radaru, Lidovky, 23. 4. 2008

nejhodnotnějších území minimálně v rámci celých středních Čech," píše se v dopise, který má Aktuálně.cz k dispozici. ... Přírodovědcům vadí, že Bursík v televizní diskusi prohlásil, že "pro radarovou základnu bylo vybráno velmi vhodné místo". To podle vědců není pravda.⁸⁴

V dopise, který poslala tehdejšímu ministru životního prostředí Martinu Bursíkovi skupina českých zoologů a biologů, se dále mluví o zničení vzácných biotopů a narušení migračních pásem zvířat. Aktuálně také rozebírá, jak se k situaci staví armáda. *„Až dosud přitom armáda tvrdila, že plánovaná americká základna v Brdech tamní přírodu nepoškodí.“* Poukazuje přitom na to, že si armáda nechala zpracovat pouze jednorázový výzkum, zatímco tito vědci zkoumají místní přírodu už roky a měli by tedy vědět, co jí uškodí a co ne. Aktuálně jasně dává za pravdu jim.

Druhý článek je vlastně nepřímou odpovědí na první, ačkoliv se k němu neodkazuje. Rozebírá podmínky výstavby radarové základny právě z ekologického hlediska a říká, že při stavbě se budou dodržovat jak americké, tak české předpisy:

„Z příslušné právní normy se vždy vybere ta, která bude v příslušné oblasti přísnější. ... V případě, že bude kontaminováno životní prostředí, USA ihned zahájí práce na jejím odstranění tak, aby se předešlo trvalému poškození životního prostředí, ...⁸⁵“

Citovaný článek ovšem nijak nepopírá argumenty vědců. Pouze říká, že se obě strany budou snažit přírodu neponičit.

5.3.15 Radar je k ničemu

Jeden z rámců proti samotnému radaru použily Novinky, když publikovaly článek o výzkumu dvou amerických vědců. Ti tvrdí, že *„Radar má tak omezený dosah, že nemůže hrát žádnou užitečnou roli v protiraketové obraně v Evropě.“⁸⁶* Žádné jiné médium se k němu ale ve sledovaném období nijak nevyjádřilo, a pokud jsem zjistila, tak se tento rámeček neobjevil ani později.

84 Vědci varují: Americký radar zabije vzácné živočichy, Aktuálně, 15. 5. 2008

85 Radar musí splnit ekologické předpisy USA i Česka, Aktuálně, 19. 5. 2008

86 Dvojice amerických vědců zpochybňuje výkon radaru chystaného v Česku, Novinky, 24. 4. 2008

5.3.16 Nezodpovězené otázky

Jedním z rámců byly také nejasnosti, které stále kolem radaru panují. Všechna sledovaná média na tyto otázky narážela, i když ne všechna je nějak dál rozvíjela a snažila se dopátrat odpovědí. V daném období se řešila především otázka podpisu smluv. Americká ministryně zahraničí Condoleeza Riceová měla původně přijet k podpisu první rámcové smlouvy, která už byla schválena, na začátku května. Její návštěva ale musela být přesunuta. Premiér Topolánek vysvětloval například pro Lidovky, že „... v Česku by však mohla zůstat pouze půl dne, obě strany se proto domluvily na praktičtější řešení - podepsat oba dokumenty společně...“⁸⁷. I tak ale nebylo jasné, kdy ministryně do Prahy přijede. V rozhovoru pro Aktuálně to potvrdil i americký vyjednávač John Rood⁸⁸. Stejně tak potvrdil, že tato otázka záleží spíše na Čechách a na tom, kdy schválí druhou smlouvu týkající se pobytu amerických vojáků na českém území.

5.3.17 Přísná, ale chápavá armáda

Ve zkoumaném období se nově do celé kauzy zapojili představitelé vojenské policie a vojenského újezdu Brdy. Když ve zkoumaném období hnutí Greenpeace obsadilo brdský kopec, hrála vojenská policie poměrně významnou roli v mediálním obrazu celé kauzy.

Aktivisté Greenpeace obsadili kótu 718 v brdském vojenském újezdu, kde měl americký radar stát, 28. dubna. Přednosta újezdu, Martin Březovský, to o čtyři dny později komentoval slovy:

"Postup vojenské policie se bude odvíjet od dalšího jednání aktivistů. Vzhledem k tomu, že zvali občany, aby je přišli podpořit, je nutné upozornit, že vstup do výcvikového prostoru bez povolení je protiprávní..."⁸⁹

V prvních dnech po obsazení se hovořilo především o tom, že se členové Greenpeace nepovoleně utábořili na vojenském území. Březovský dal nejprve aktivistům ultimátum a pohrozil pokutou tří tisíc korun na osobu. Armáda také nejprve nedovolila přístup ke kótě politikům, kteří se chtěli za aktivisty vydat.

87 Topolánek: Radar se podepíše v červnu, Lidovky, 28. 4. 2008

88 Šéfyjednávač Rood: Radar nebude řídit NATO, Aktuálně, 5. 5. 2008

89 Aktivisté z Greenpeace zůstávají v Brdech. Postaví most, Týden, 1. 5. 2008

„Další činnost bude záviset na tom, jak se budou chovat osoby, které se protiprávně zdržují v daném prostoru,“ sdělil tiskový mluvčí vojenské policie Jan Čermák.⁹⁰

Následně začala vojenská policie především „monitorovat“ situaci. *„Vojáci tady byli ráno. Ptali se, co tady děláme a co plánujeme, a jestli nepotřebujeme s něčím pomoci,“ popisuje za Greenpeace Jiří Tutter. „Tak jsme jim řekli, že by nám pomohlo, kdyby nás pustili nakoupit. Prý bychom jít mohli, ale už by nás nepustili zpátky.“⁹¹* Během několika dnů ovšem začali na kótu za aktivisty chodit nejen politici, především KSČM a ČSSD, ale také běžní lidé z okolí. Politici se dokonce chlubili, že stačí sejít z vyšlapaných cest a hlídkující vojáci nijak nezasáhnou. 5. května napsal Týden, že „armáda vyměkla“⁹². Určitá ironie, s níž byly od té doby popisovány armádní akce v Brdech, tedy monitorování aktivistů, pak v médiích převládala až do konce sledovaného období.⁹³

5.3.18 Bagatelizace

Jeden z rámců, který použily Novinky, lze trochu obtížně popsat, a proto jsem ho nazvala bagatelizací celé záležitosti. 21. dubna referoval deník o „zcela novém „problému“ v Míšově“⁹⁴. Při diskusi s velvyslancem Spojených států Richardem Graberem tu totiž někdo upozornil, že v Míšově není kaplička. *„Kam budou Yenkyové chodit na bohoslužby, se ale míšovští nedozvěděli.“* Uzavírají spíše úsměvnou otázku Novinky.

5.3.19 Neviditelný Klaus

Zajímavé je, že ačkoliv prezident Václav Klaus několikrát a velmi výrazně do celých jednání o radaru zasahoval, ve sledovaném období se v článcích spojených s tímto tématem neobjevil ani jednou.

90 Členové Greenpeace obsadili kopec, kde má stát radar, Novinky, 28. 4. 2008

91 Greenpeace v Brdech moknou, demonstrovat chtějí dál, Týden, 29. 4. 2008

92 Armáda vyměkla. Z místa radaru se stala atrakce, Týden, 5. 5. 2008

93 Devátého června vojáci vyklidili aktivistický tábor, členy Greenpeace zatkli a následně kótu oplotili. V té době byl na kótě asi týden vyhlášen stát Peaceland a policie na místo nikoho nepouštěla. Média přesto psala, že se vojáci k akci „odhodlali“.

94 Velvyslanec USA: Smlouva o radaru bude podepsána 5. května, Novinky, 21. 4. 2008

5.3.20 Veřejnost fandí odpůrcům radaru

V kauze radaru hrála veřejnost podstatně významnější roli než v kauze kulturních grantů. V tomto případě jde především o obyvatele vesnic, v jejichž blízkosti by radar stál. Právě proto, že byli tito lidé kauzou osobně zaujatí, vyjadřovali se k ní častěji a důrazněji, než veřejnost v případě divadelních dotací, a média jim také dávala více prostoru.

Nejtypičtěji rámovala sledovaná média v daném období jako *fandy*⁹⁵ protestujících aktivistů: *"Slyšeli jsme o tom v televizi, ale chtěli jsme to vidět na vlastní oči," prozradila starší paní, která se přijela podívat spolu s manželem a dětmi.*"⁹⁶ Týden psal také o tom, jak obyvatelé Míšova podporují členy Greenpeace, nenechají je *zemřít hladem* a nosí jim zásoby včetně bábovek a dalších pochoutek.

V ostatních případech byla veřejnost spíše řazena po bok ostatních aktivistů na různých demonstracích, podobně jako v kauze kulturních grantů. I tady už totiž figurovala jen jako pasivní skupina organizovaná aktivisty, většinou z hnutí Ne základnám.

5.3.21 Alternativní rámce

Pro mě samotnou bylo zajímavým zjištěním, že média zřejmě vnímají organizaci Greenpeace, alespoň v případě amerického radaru, jen jako další aktivisty a nijak nepoukazují na jejich primárně ekologické zaměření. Jejich názory se příliš neobjevovaly ani v článcích o tom, že může být radar nebezpečný z ekologického hlediska, a o *táboru ekologů* psaly jen v jednom článku Lidovky⁹⁷.

Všechna sledovaná média také kromě „výletů“ do Brd poměrně striktně oddělovala rámce popisující politiku a jednání aktivistů a nesnažila se uvádět jejich širší spojitosti.

5.4 Zprávy o radaru a grantech jako komplexní komunikáty

Téměř všechny mediální produkty jsou, až na mizivé procento výjimek, komplexní komunikáty, tedy texty, které komunikují více než jedním sémiotickým kódem (text, obraz, zvuk, a další). Ani internetové zpravodajství tak nemůže fungovat jinak než jako komplexní komunikát.

95 Aktivisté Greenpeace staví na kótě 718 v Brdech Most setkání, Novinky, 1. 5. 2008

96 Armáda vyměkla. Z místa radaru se stala atrakce, Týden, 5. 5. 2008

97 Greenpeace obsadilo místo pro radar, Lidovky, 28. 4. 2008

Prvním kódem, s nímž se čtenář internetového deníku setká, je hlavní stránka, neboli homepage. Tu ovšem nelze zpětně nijak zkoumat. Druhým kódem je samozřejmě samotný text, k němuž se pak připojují audiovizuální kódy.

Právě ty jsou v internetovém zpravodajství velice důležité, i když mají různé funkce. Stejně jako v případě televize je vizuální složka také na internetu nedílnou součástí komunikátu a bez ní by se čtenářům zdála neúplná, nebo dokonce nedůvěryhodná. Tím se také internetové zpravodajství liší od tištěného, především pokud jde o deníky, protože tady čtenáři fotografie nutně nevyžadují. I když vizuální kód i v tomto případě výrazně posiluje.

Fotografie pak fungují v podstatě jako indikátor, který čtenáři ukazuje, jakého tématu se článek týká, kam ho může zařadit. Analýza článků týkajících se amerického radaru a divadelních dotací ukázala, že obecně lze fotografie u článků rozdělit do dvou skupin.

Většinu fotografií přebírají zpravodajské servery od tiskových agentur. Důvody jsou různé, i když nejčastěji ty, že servery nemají možnosti ani prostředky na to, aby vyslaly fotografa ke každému případu, a proto je pro ně jednodušší ilustrovat článek převzatou fotografií. U zahraničních kauz nebo takových, kdy má české téma přímou souvislost se zahraničním, mají servery možnost využít služeb několika fotografických a tiskových agentur. Proto se stejné fotografie opakují spíše u článků v rámci jednoho média. V případě zpravodajství o americkém radaru to byla například fotografie ilustrační fotografie radaru, kterou velmi často používal iDnes.

Domácí kauzy naopak velmi dobře ukazují, jak často internetové servery koupené fotografie využívají. Analýza článků referujících o kauze divadelních dotací v Praze ukázala, že například 29. května, kdy protestující pronikli na zasedání pražského magistrátu, použila všechna zkoumaná média stejnou fotografii Pavla Béma v kostkované košili a s půllitrem piva⁹⁸. Stejně tak média velmi často používala při referování o kauze jednu fotografii Milana Richtera, opět z portfolia ČTK.

Druhou skupinu pak tvoří vlastní fotografie daného média. Je možné do ní počítat nejen aktuální vlastní snímky, ale také ty, které fotografové pořídili například pro sesterské tištěné médium nebo vlastní ilustrační fotografie. V obou zkoumaných kauzách je média používala především v případech větších událostí, do nichž se zapojovalo více aktérů. Například happening hnutí Za Prahu kulturní během Dnů neklidu, nebo výpravy jednotlivých politiků za hnutím Greenpeace na kótu 718. Originální fotografie se obvykle připojují také k rozhovorům, jako v případě rozhovoru s americkým šéfvjednavačem Johnem Roodem pro Aktuálně. Výjimku naopak přinesl iDnes, který k online rozhovoru s radním Milanem Richterem připojil stejnou ilustrační fotografii, jakou používal u většiny dalších zpravodajských materiálů, v nichž byl radní důležitým

98 viz Přílohy

aktérem⁹⁹.

Trochu jinou pozici mají v komplexních komunikátech další dvě audiovizuální složky - totiž infografické materiály a videa. Média jimi často potvrzují autorský přínos daného článku a snaží se zaujmout čtenáře něčím výjimečným. Infografika se ve zkoumaných materiálech neobjevila ani jednou, protože nejde o nijak spaciálně výrazné události. Obecně lze o tomto kódu říci, že je téměř výhradně autorský, protože infografické materiály se jen zřídka přebírají z jiných zdrojů. Naopak videa pocházejí ve velké většině opět z cizích zdrojů¹⁰⁰. V případě divadelních dotací to byla především kompilace projevů Miloše Jakeše a Milana Richtera, kterou redakce kopírovaly ze serveru Youtube. Vlastní videa se na internetových zpravodajských portálech objevují jen velmi zřídka, většinou z vlastní iniciativy autorů, protože mnohem větší důraz je kladen na již zmíněné fotografie¹⁰¹. Potvrzuje to i analýza Michala Pavce, která se zabývala právě internetovým zpravodajstvím a dochází ke stejným výsledkům jako většina podobných analýz prováděných po celém světě. „... zkoumaná internetová periodika výhody multimediálního webu příliš nevyužívají. Jen necelá pětina jejich materiálů obsahovala nějaké video či audio příspěvek nebo fotogalerii – iDnes: 17,37 %, Aktuálně: 17,17 %.“ (Pavec, 2007, s. 68).

5.5 Blogy

Blogy či weblogy¹⁰², tedy webové zápisníky, jsou na mediálním poli poměrně novým produktem. Jejich rozvoj umožnil zároveň rozvoj občanské žurnalistiky a tím umožnil přístup do mediální sféry prakticky každému, kdo má určité základní dovednosti a schopnosti. Ačkoliv nejprve neměly příliš velkou důvěru tradičních médií, ostatně stejně jako internetové deníky a magazíny, právě tyto servery po nějaké době rozpoznaly jejich potenciál a rozhodly se začít blogy využívat jako názorovou platformu připojenou ke svým oficiálním stránkám.

V dnešní době už používají weblogy prakticky všechny nejvýznamnější zpravodajské

99 viz Přílohy

100 Česká tisková kancelář nabízí od roku 2000 jako běžnou součást svého zpravodajského servisu audiozpravodajství, v roce 2006 zavedla také video sekci.

101 Některé zpravodajské servery mají své vlastní video zpravodajství. Patří mezi ně iDnes a až do loňského prosince také Aktuálně. Videozpravodajství ovšem bývá odděleno od běžné redakční produkce a v rámci celého média zabírá jen malé procento obsahu. Výjimkou na českém trhu je server TN.cz, zpravodajský portál Televizních novin Televize Nova. Jeho zpravodajství naopak už z podstaty sesterského média tvoří většinou příspěvky v podobě videa, nebo spíše klasických reportážních příspěvků, jaké používá televizní zpravodajství.

102 Slovo weblog vzniklo spojením slov „web“ a „blog“, tedy „sít“ a „zápisník“. Většinou jde o jednoduché webové stránky s deníkovým obsahem publikovaným v opačné chronologii, tedy od nejnovějšího po nejstarší. Kromě klasických blogů už dnes nejsou výjimkou ani foto- a videoblogy a jejich různé kombinace. Jejich náplň bývá často osobního charakteru. Blogy v rámci zpravodajských médií ovšem mívají spíše komentativní funkci.

servery, včetně pěti sledovaných v mém výzkumu. Do blogů přispívají sami redaktoři, známé osobnosti, ale registrovat a publikovat zde mohou také „běžní“ občané. Zpravodajské servery také někdy využívají obsah blogů, pokud je dostatečně zpravodajsky zajímavý, jako vlastní zdroj zpráv¹⁰³. Redakce pak sice monitorují jejich vhodnost, ale jinak na blogy a blogery nemají velký vliv.

Ke svobodě blogerství ovšem patří také svoboda k ničemu se nevyjadřovat. Proto blogy nemohou a ani nemají ambici monitorovat všechny události nijak souvisle. Z tohoto důvodu jsem se rozhodla zařadit analýzu blogů pouze do kvalitativní části svého výzkumu. Pro kvantitativní analýzu je za sledovanou dobu publikovaných blogů příliš málo a navíc nevyjadřují názory redakce, takže nemohou sloužit jako podklad pro popis předpojatostí jednotlivých médií. Na druhou stranu jsou blogy jako místo pro vyjádření mnoha různých, třeba i protichůdných názorů a debat užitečné při popisu alternativních rámců¹⁰⁴ i pro hlubší porozumění toho, jak se vytvářejí běžné stereotypní rámce mediální reality.

5.5.1 Divadelní dotace – nedemokratický systém a nepřijatelní umělci

Ke kauze pražských divadelních dotací bylo během sledovaného období publikováno celkem osm blogerských příspěvků¹⁰⁵, vždy po třech na serverech Aktuálně a Lidovky, dva publikoval iDnes. Na zbývajících dvou serverech jsem příspěvky z této doby nenašla. Ovšem ani v celkovém součtu se blogeři divadelním dotacím příliš nevěnovali.

Zajímavé je, že na iDnesu i Lidovkách komentovali v rámci svého blogu aktuální dění kolem kauzy jen dva blogeři – na prvním z nich publikovala dva příspěvky Jana Kolářová, která protestující v podstatě podporuje a pokouší se popsat situaci spíše z hlediska legislativy. V jednom dlouhém textu, který je rozdělen do tří příspěvků, rozebírá jednotlivé části kauzy a úpravy, které se chystají. Pokouší se také nastínit, jak by mohla legislativa v tomto případě vypadat s ohledem na standardy v jiných evropských zemích. Poukazuje sice na to, že „*grantový systém je nesmyslně a nedemokraticky postavený*“ a srovnávat ho s jinými systémy je „*jako když srovnáváte trabant s mercedesem. Oba jsou auto, oba mají čtyři kola a volant a oba někam dojedou. Jen se liší v tom,*

103 Například Aktuálně využilo výrazné politické debaty Pavla Béma, Vladimíra Justa a Ivana Krause o tématu dotací na kulturu a abstrahovalo z ní dva samostatné články.

<http://aktualne.centrum.cz/blogy-a-nazory/clanek.phtml?id=607401>

<http://aktualne.centrum.cz/blogy-a-nazory/clanek.phtml?id=607378>

104 Stereotypní rámování, které používají média, není jediné možné. Právě blogeři a diskutující často vyjadřují jiné úhly pohledu na celou problematiku, které můžeme rozdělit do alternativních rámců. Ty by média mohla sice také využívat, ale je pro ně výhodnější používat rámce stereotypní.

105 Dva další blogové příspěvky byly publikovány těsně před začátkem sledovaného období na serverech Lidovky a iDnes. Jeden po jeho skončení také na serveru Lidovky.

kam dojedou a co se stane cestou“¹⁰⁶. Jinak se ovšem vyjadřuje bez větších emocí, což pro blogery není úplně typické.

Na serveru Lidovky bloguje na téma divadelních dotací jeden z pražských zastupitelů, Jiří Hermánek. Blogování politiků, kteří se chtějí ke kauze vyjádřit vlastními slovy, není nijak výjimečné. Například na výše zmiňovaném iDnesu i na Lidovkách se často objevovaly příspěvky Milana Richtera a dalších politiků, kteří blogují a také tím lobbují za své kauzy. Jiří Hermánek podporuje grantový systém a pražský magistrát. Protestující umělce pak viní především z toho, že se schovávají za divadlo Semafor a přitom jim jde jen o vlastní pohodlí, stejně tak nesouhlasí s jejich způsobem protestu a tvrdí, že „*Obhájci petice se vyhýbají diskuzi a mohou si sami za to, jak se s nimi jedná.*“ nebo „*Ve skutečnosti nechtějí spravedlnost.*“¹⁰⁷ Ve svém blogu dává dokonce prostor článku svého kolegy Ivana Bednáře a obhajuje postoje radních Richtera a Pechy. Stejně tak se vyjadřuje k nespokojenosti s grantovou komisí:

*Pokud, dle dnešních slov, byla tato komise „nesvobodná“, pak by bývalo bylo zcela logické, kdyby její členové své pověření (mimo jiné na smluvním základě docela slušně honorované) složili a odmítli „nesvobodné“ podmínky práce.*¹⁰⁸

Celkem emotivně se vyjadřuje také k protestujícím, kteří vnikli na jednání magistrátu:

*Řečníky ze čtvrtěční manifestace jsme „nepřipustili k věcné argumentaci“, jak si stěžuje Vladimír Just, prostě proto, že se nepřipustili sami. Vtrhli na jednání Zastupitelstva hlavního města Prahy, řvali, dupali, pískali a vyluzovali jiné zvuky a fyzicky obsadili řečnický pult. Těžko za této situace „připouštět“ někoho k věcné argumentaci.*¹⁰⁹

Oba výše citované blogy jsou velmi jednostranně zaměřené. Z toho může plynout, že například čtenář Lidovek, který čte jen blogy připojené k tomuto serveru¹¹⁰, se spíše přikloní k alternativnímu rámci nastolenému Jiřím Hermánkem. Tedy tomu, že umělci se chovají nedůstojně a nejsou přístupní diskusi, a proto není možné se s nimi na něčem domluvit. Čtenáři blogu iDnesu se zase pravděpodobně mohou přiklonit k rámci, který vytváří Jana Kolářová, a sice, že pokud vytvoříme dobrý legislativní základ, budou všichni spokojeni.

V trochu jiné pozici k ostatním blogům jsou ty, které publikuje Aktuálně. Ostatní

106 Kolářová, Jana: Divadla, peníze, Týden Neklidu – fakta bez emocí (I.), iDnes, 9. 6. 2008

107 Hermánek, Jiří: Pane Suchý, uvažte..., BigBlogger, Lidovky, 9. 6. 2008

108 Hermánek, Jiří: Licoměrnost kulturní petice, BigBlogger, Lidovky, 11. 6. 2008

109 Hermánek, Jiří: Licoměrnost kulturní petice, BigBlogger, Lidovky, 11. 6. 2008

110 Fungují pod serverem BigBlogger a mají zcela jinou formu než Lidovky samotné.

zpravodajské servery sice své blogy zaštiťují a odkazují na ně, ale jinak do nich nezasahují. Blogeři sem stejně jako jinde vkládají jakékoliv příspěvky neodporující požadavkům daného média. Blogy na serveru Aktuálně jsou skutečným komentátorským prostorem. Jednotlivé blogy vytváří redakční administrátor, případně editor, který také zadává texty. Proto zde neblogují „běžní“ občané, ale spíše redaktori Aktuálně a známé osobnosti, které mají nějaký důvod se vyjádřit k danému tématu. Některé tyto osobnosti se aktivně vyjadřují z vlastní aktivity, jiné kontaktuje editor blogů ve chvíli, kdy podobné vyjádření „potřebuje“.

K tématu divadelních dotací diskutovali na Aktuálně primátor Pavel Bém, kritik Vladimír Just a spisovatel Ivan Kraus. Pavel Bém, stejně jako ostatní politici, reagoval především na způsob, jakým umělci demonstrovali přímo na půdě magistrátu, a poukazoval na jejich „nekultivovanost“:

Co ale neochotný jsem, a to je možná slabé slovo, co je pro mě NAPROSTO nepřijatelné, je pavlačové pokřikování, za které by se nemusely stydět prvorepublikové štěkny ze Žižkova. Řekl někdo mládeži, která přišla bránit kulturu, že zastupitelstvo není banda trhovců, kteří se hádají jak na sicilském marketu? Dokázal by vůbec někdo z nich vysvětlit, proč vlastně protestují? Co konkrétně kritizují a jaká navrhuji řešení? Divil bych se.¹¹¹

Kraus i Just pak vlastně jen reagují na jeho vyjádření, opět především ve smyslu legislativních úprav a přístupu, jaký by podle jejich názoru měl pražský magistrát zvolit k soukromým a veřejným divadlům. Just navíc přidává podezření o machinacích uvnitř magistrátu a také kompetenci samotného primátora:

Nejen že, pane primátore, zbytečně budíte dojem, že nečtete výsledky grantů, jež sám vyhlašujete a podepisujete, ale nejnověji chcete, aby si konkrétně čtenáři LN mysleli, že buď a) nečtete knihy, jejichž znalostí se chlubíte b) jste jim neporozuměl. Azazello v Bulgakovově světoznámém románu o Mistrovi a Markétce, tedy onen skřet, k němuž přirovnáváte Václava Havla, patří přece do pozoruhodné Wolandovy kouzelnické tlupy, jež obrátí ateistickou Moskvu vzhůru nohama.¹¹²

V tomto případě se tedy střetávají dva rámce: jeden podporuje politiku magistrátu a jeho otevřenost k diskusi, druhý se příliš nevyjadřuje k umělcům a jejich aktivitám, ale naopak obecně polemizuje o aktivitách magistrátu a pokouší se je zpochybnit.

111 Bém, Pavel: Jde o divadlo nebo o frašku? Aktuálně, 4. 6. 2008

112 Just, Vladimír: Vážený pane primátore..., Aktuálně 6. 6. 2008

5.5.2 Radarová základna – fanatičtí odpůrci a zbytečné ohledy k Rusku

Ke kauze radarové základny se ve zkoumaném období váže čtrnáct blogů, z toho čtyři publikované na Bigblogeru Lidovek a dalších osm v rámci blogů serveru iDnes. I když se objevilo více blogerů, i tady se potvrzuje, že často blogují politici. Na rozdíl od kauzy divadelních dotací, kdy byly názory pro jednu či druhou stranu v podstatě vyvážené, v tomto případě se většina blogů staví na stranu vlády a stavbu radarové základny více či méně podporuje, pouze jeden se na stavbu dívá s ironií, i když ji také doslova neodsuzuje. Velká část se také přímo staví proti politikům, kteří s radarem v danou chvíli nesouhlasí, a aktivistům.

Ve všech čtyřech příspěvcích publikovaných na BigBlogeru jasně převažuje kritika odpůrců radaru. Na rozdíl od kauzy divadelních dotací, kde blogeři spíš diskutovali, než aby uráželi, vstupuje do hry mnohem více emocí. Může to být způsobeno širším záběrem kauzy i tím, že jde o celonárodní záležitost, která už za sebou měla ve sledované době poměrně dlouhou historii. Jiří Hermánek nazývá aktivisty Greenpeace „zelenými králíky“, na které zbytek národa „hází bobek“¹¹³, další bloger Tomáš Jubánek¹¹⁴ mluví dokonce o „anarchistech, estébácích a kágébácích“ a kritizuje ohledy vůči Rusku. Další bloger, Jiří Krejčí, píše, že „... asi stovka aktivistů zneuctila výročí Pražského povstání protestem proti radarové základně USA.“ I to poukazuje především na počty demonstrujících a označuje je za fanatiky a mladistvé bláznů¹¹⁵.

Ve výše zmiňovaném příspěvku Jiří Hermánek dále říká, že:

Menšina by neměla diktovat většině tak, jak se to v případě odpůrců radaru děje. Sice vehementně předstírají, že mluví jménem většiny, ale prostá anketa v novinách, zahrnující několikánásobně větší počet obyvatel nežli běžné průzkumy, ukazuje pravý opak.

Připojuje se tím k celkem početné skupině blogerů, jak v rámci Lidovek, tak pod hlavičkou iDnesu, která poukazuje na průzkum agentury SC&C citovaný ve sledovaných médiích 5. května 2008. Zatímco média shodně reprezentovala průzkum jako nedůvěryhodný, protože byl vytvořen na objednávku ODS a obsahoval některé návodné otázky, blogeři, kteří se o výsledcích pravděpodobně dozvěděli ze stejných médií, průzkumu věří. Někteří to přisuzují právě „protestující menšině“, která dostává podle jejich názoru v médiích příliš velký prostor, další, jako Bronislav Šimoník na iDnesu

113 Hermánek, Jiří: Tak co radar? A jak nám dupou králíci v Brdech?, BigBloger, 16. 5. 2008

114 Zastupitel městské části Praha 2 a tedy další politik mezi blogujícími. Jubánek, Tomáš: Ochrana radarem, BigBloger, 14. 5. 2008

115 Krejčí, Jiří: Odpůrci radaru opravdu důstojně uctili výročí Pražského povstání, BigBloger 6. 5. 2008

označují skupinu lidí, která je proti radaru, za občany „*minimálně diskutabilní úrovně kulturního a vůbec obecného vzdělání*“¹¹⁶.

Také blogeři iDnesu přemýšleli spíše o tom, proč proti radaru protestovat. Velmi často se pozastavovali nad kompetentností protestujících:

*... nabývám pocitu, že minimálně polovina našeho národa má vzdělání získané na univerzitě obrany v oboru radiolokace a jako vedlejšku si zvolila obor radiobiologie. Jak jinak by totiž tolik lidí mohlo vědět co je pro naše bezpečí nejlepší a co všechno nám ten zlý radar udělá. Mezi nejvzdělanější v těchto oborech potom jistě patří členové kroužku Greenpeace. Je zajímavé, že svého vzdělání tito lidé dosáhli až v momentě, kdy nám má tento radar zainvestovat USA. Jaká to náhoda. Mít tohle vzdělání dřív, určitě by obsadili kopec nad obcí Sokolnice, kde tento radar už v dnešní době nějaký ten rok stojí.*¹¹⁷

Naráží tu na fakt, který oficiální média v podstatě po dobu celé kauzy opomíjela. Nad obcí Sokolnice samozřejmě nestojí americká protiraketová základna, což je hlavní důvod většiny protestů. Ovšem stejně jako média nijak nekomentovala příklon politiků, kteří dříve radar podporovali nebo v něm alespoň neviděli problém, na stranu odpůrců, nezabývala se ani tímto faktem. Přitom právě skutečnost, že Česká republika a její armáda patří v oblasti radiolokace ke světové špičce, byla jedním z důvodů, proč se Američané rozhodli zde stavět.

Někteří blogeři se také snaží vidět radar ne jako nebezpečí, ale ochranu. Částečně se tak shodují i s některými mediálními rámci, i když blogeři si dovolí útočnější formulace jako například Rudolf Polanecký, *že budeme muset v zájmu zachování míru přinést alespoň tuto minimální leč nezbytnou oběť*.¹¹⁸

Za zmínku stojí blog Františka Cerhy, který se jako jediný snaží na kauzu podívat z hlediska celého jejího vývoje a uvažuje nad tím, jak se chová ČSSD a její politici, kteří jako první začali o radaru se Spojenými státy jednat a v současné době se staví proti:

*Klidně se vsadím, že kdyby v roce 2006 zvítězila v parlamentních volbách ČSSD a Jiří Paroubek by se stal premiérem České republiky, umístění radarové stanice v ČR by již bylo v parlamentu schváleno hlasy ČSSD a ODS ... Místo toho si ČSSD udělala z této otázky politikum, které se však v blízké době nemusí celé naší republice vyplatit.*¹¹⁹

116 Šimoník, Bronislav: V Brdech nebude stát radar, bude tam stát Karel Gott, iDnes, 11. 5. 2008

117 Jamborová, Andrea: Národ je vzdělaný a nejvíc ví Greenpeace, iDnes, 28. 4. 2008

118 Polanecký, Rudolf: Antiradaristům docházejí argumenty... A demonstranti, iDnes, 6. 5. 2008

119 Cerha, František: Jak to bylo s radarem, aneb opakování je matka moudrosti, iDnes.cz, 16. 5. 2008

Další blogy se věnují otázce radaru spíše z osobního hlediska (povídání Jany Kolářové o chaloupce u Míšova¹²⁰), jiné se snaží působit erudovaně a jsou v podstatě nesrozumitelné¹²¹, Rudolf Polanecký dokonce do svého příspěvku zapojuje Komunistický svaz mládeže jako organizátora protestů¹²².

Jedinou výjimkou mezi příspěvky útočícími na odpůrce radaru a jejich aktivity je blog Adama Kopečného. Na celou kauzu se dívá s neskryvanou ironií a píše, že „*Základnu bude tvořit kopřivnický automobil Tatra.*“¹²³ Vytváří tak v mediální reprezentaci celé kauzy zcela nový rámec, který by se dal volně popsat tak, že kauza je v podstatě nafouknutá bublina a neuškodí trochu se nad celou situací povznést a pobavit se.

5.6 Závěry kvalitativní analýzy

Na začátku analýzy byla stanovena výzkumná hypotéza, že:

- Média používají různé rámce založené na vlastních nebo jim nabídnutých předpojatostech, podle nichž interpretují dané situace a konstruují mediální rámce.

Sledovaná média určité předpojatosti ve svém rámování ukázala, i když nejsou příliš silné. Po provedené analýze lze tvrdit, že:

- **Novinky** a **Lidovky**, tedy zpravodajské servery odvozené z levicověji orientovaných deníků, se často stavěly spíše na stranu protestujících, ať už v kauze kulturních grantů nebo amerického radaru.

- **Aktuálně** je spíše neutrální a soustředí se na uveřejňování dokumentů a přesné formulace. Hodně se zabývá ekologií.

- **Týden** byl ve svém zpravodajství ze všech sledovaných médií nejneutrálnější, nijak výrazně se nepřiklonil k žádné straně.

- **iDnes** sází především na emotivní zpravodajství, používá silná slova a je ze sledovaných médií možná nejméně objektivní, ačkoliv ani on se nepřiklání k jedné či druhé straně.

120 Kolářová, Jana: Míšov - mé dětství s ruskými raketami, dospělost s radarem, iDnes, 20. 5. 2008

121 Lhotan, Karel: Děkuji za pravdu o radaru, iDnes, 15. 5. 008 (příspěvek byl v době posledního ověření zdrojů smazán)

Hamáček, Jan: Kouzlo nechtěného, iDnes, 22. 4. 2008

122 Polanecký, Rudolf: Antiradaristům docházejí argumenty... A demonstranti, iDnes, 6. 5. 2008

123 Kopečný, Adam: Vláda rozhodla. Radar v Brdech bude mobilní a plně český, iDnes, 21. 5. 2008

V analyzovaném období se tedy nepodařilo hypotézu úplně potvrdit ani vyvrátit. Sledovaná média spíše než předpojatosti využívala rámce, které jim byly nabídnuty třetí stranou – politiky, protestujícími stranami, tiskovou agenturou, a částečně je pak přetvářela do vlastních konstrukcí, které nabízela recipientům. Nelze ani říct, že by se snažila o vlastní analýzu situací, či je nějak hlouběji rozkrývala. Příliš se nezabývala minulostí, tedy tím, co daní lidé či zájmové skupiny udělali nebo řekli dříve. Naopak velmi pečlivě referovala o aktuálním stavu dění. Z těchto poznatků samozřejmě existují výjimky, a to ve všech sledovaných médiích.

Celkem zajímavé výsledky přinesla analýza v případě porovnání rámování veřejnosti zapojené do obou kauz. Z výše uvedeného je možné vyvodit závěr, že veřejnost nebo i jiná skupina musí nejprve překročit jistou mez aktivity, aby jí média začala věnovat dostatečnou pozornost. V případě divadelních dotací se veřejnost omezila na anonymní skupinu, která podepisovala petici a nijak víc se nevyjadřovala – to za ni udělali zaangażovaní umělci. Ve chvíli, kdy se objevily posprejované vývěsky, začala veřejnost média zajímat. Naopak obyvatelé Míšova, často rámovaní jako nepřizpůsobiví občané (zvláště v dřívějších obdobích) nebo jako aktivní oběti radaru a milí lidé (ve spojení s okupací kóty 718), byli ve svém jednání dostatečně intenzivní a média jim proto věnovala pozornost, dokonce je i citovala.

Spoléhání sledovaných médií na zdroje potvrdila i analýza článků jako komplexních komunikátů. Média velmi často používala fotografie z jiných než vlastních zdrojů, případně ilustrační snímky, které slouží spíše jako tematické vodítko pro čtenáře.

Ačkoliv od blogerů bylo původně očekáváno využívání alternativních rámců, ani tato hypotéza se nepotvrdila. Jediný z navrhovaných rámců využila na iDnesu blogerka Jana Kolářová, která se snažila podrobně rozebrat systém kulturních grantů a srovnat jej s jinými podobnými systémy v evropských městech. V případě radarové základny použil alternativní rámeček bloger František Cerha, který popsal vývoj celé kauzy až k aktuálnímu datu a upozornil na fakt, že s vyjednáváním začala tehdy vládní sociální demokracie. Alternativní, ale spíše vůči ostatním blogerům, byl příspěvek Adama Kopečného, který se snažil celou kauzu ironizovat a vnést do ní prvek humoru.

Ostatní blogeré především navazovali a rozvíjeli rámce, které už dříve použila média. Většinou se přikláněli k oficiálním rámcům podporujícím vládu v případě radaru nebo pražský magistrát v případě kulturních grantů. Tento výsledek má jednoduché vysvětlení – velká část blogujících ve sledované době byli politici z jedné či druhé jmenované instituce, kteří pouze zopakovali nebo potvrdili názor už dříve řečený přímo do médií.

6. Kvantitativní část výzkumu

Druhá část výzkumu se pokouší pomocí kvantitativních metod zjistit, jaký podíl přístupu do médií měli ve zkoumaných kauzách jednotliví účastníci mediální komunikace, a také nakolik se mluví o nich nebo jsou přímo citováni. Analyzovány byly opět články publikované ve vybraných pěti internetových zpravodajských denících v období 21. 4. - 21. 5. 2008 v případě smlouvy o americkém radaru a 17. 5. - 17. 6. 2008 v případě pražských kulturních grantů. V rámci výzkumu bylo také sledováno, kdo přesně a kolikrát získal přístup do médií, a také jaký druh zpráv o těchto dvou kauzách vybraná média publikovala.

6.1 Pracovní postup

Pro kvantitativní část výzkumu jsem účastníky mediální komunikace v obou kauzách rozradila do několika skupin, výrazně se projevujícím jednotlivcům, kteří jednají především za sebe, pak náleží samostatné kódování. Z těchto dat byly následně vyvozeny závěry analýzy.

V případě amerického radaru jsem zkoumala celkem 58 článků¹²⁴, přičemž šestnáct z nich otisklo Aktuálně, shodně jedenáct iDnes a Novinky, deset Týden a šest Lidovky. Kulturním grantům se celkem ve sledovaném období věnovalo 49 článků, z toho dvanáct měly opět shodně iDnes a Novinky, Týden deset, Aktuálně devět a Lidovky také otiskly šest článků.

Hlavní důraz při celém výzkumu jsem kladla na dvě proměnné – typ článků, které daná média používala při zpravování o obou událostech, a jednotlivé účastníky politické komunikace. V případě účastníků mediální komunikace v obou kauzách jsem pak kódovala, jakým způsobem se do médií dostali. Tedy zda byli pouze zmíněni nebo citováni¹²⁵. Pro kulturní granty jsem zvolila celkem osm účastníků a skupin (*Milan Richter, Pavel Bém, Václav Jehlička, Divadelníci proti grantům, Divadelníci pro granty, Další politici, Experti a Veřejnost*). Pro americký radar jsem zvolila devět účastníků a skupin (*Mirek Topolánek, Politici pro radar, Politici proti radaru, Vojenská policie a armáda, Greenpeace, Ne Základnám, Ministerstvo zahraničí, a opět Experti a Veřejnost*)¹²⁶.

¹²⁴Výzkumný vzorek není příliš rozsáhlý a mne samotnou překvapilo, jak málo se média v daném období kauzám věnovala. Další zkoumání ovšem ukázalo, že v předcházejícím nebo pozdějším období (obzvláště průkazné je to v případě kulturních grantů) se jim média věnovala ještě méně.

¹²⁵Protože by bylo poměrně obtížné a především nejednoznačné ve výsledcích výzkumu kódovat každou citaci či zmínku zvlášť, kódovala jsem jako jeden údaj vždy jeden celý článek. Záviselo vždy na tom, který ze znaků výrazně převažoval, zda zmínky nebo citace daného subjektu.

¹²⁶Skupiny jsou vždy logickým shlukem jednotlivých osob. Například za Greenpeace se vyjadřoval pokaždé někdo jiný, ale přitom mluvil za celé hnutí. Proto jsem zvolila zkoumat Greenpeace jen v rámci jedné souhrnné skupiny. Tento možný nedostatek kódování nahrazuje podle mého názoru do značné míry zvolený způsob kvalitativní analýzy, který tato fakta doplňuje. Původně bylo zamýšleno zkoumat i více skupin, ale ukázalo se, že se samy do

Na úvod celé analýzy jsem si stanovila tyto výzkumné otázky:

- *Jaké typy článků média používala?*
- *Kdo měl v daných kauzách přístup do médií?*
- *Jak byly tyto skupiny zastoupeny v jednotlivých médiích?*
- *Byl někdo výrazně pouze aktivním účastníkem (převažují citace nad zmínkami)?*
- *Byl někdo naopak často spíše pasivní (převažují zmínky nad citacemi)?*
- *Liší se zastoupení zájmově podobných skupin mezi oběma kauzami?*
- *Dávala jednotlivá média přednost určitým jednotlivcům nebo skupinám?*
- *Shodují se jednotlivá média v silnějším či slabším zastoupení typově podobných skupin v obou kauzách?*

6.2 Výsledky výzkumu

Na všechny výše položené otázky se pokusím odpovědět v následujících podkapitolách, které se jimi postupně zabývají¹²⁷.

6.1.1 Jaké typy článků média používala?

Poměr příspěvků v obou kauzách jasně vyhrávaly klasické zpravodajské příspěvky. V případě kulturních grantů to bylo 41 zpráv ku 8 rozhovorům, v případě amerického radaru dokonce 54 zpráv ku 4 rozhovorům. Jednoznačně nejčastějším typem článku tedy byly v obou kauzách zprávy, tedy víceméně objektivní příspěvky, které spíše shrnují aktuální dění. Některé z těchto zpráv by bylo možné označit i jako analýzy. Nikdy ovšem neměřily příliš do hloubky a jejich podstata přesto zůstávala zpravodajská.

Tato skutečnost je pravděpodobně ovlivněna faktem, že dané zpravodajské servery se skutečně soustředí spíše na zprávy jako takové, případně další zpravodajské útvary, jako jsou zpravodajské rozhovory, a komentáře často přebírají ze svých tištěných variant jako Lidovky, nebo jim vyhražují prostor na blogu jako Aktuálně nebo Týden.

Ačkoliv zprávy převažovaly, objevilo se i několik rozhovorů. Nejčastěji na Aktuálně – tři v obou případech, naopak Týden neotiskl rozhovor ani jeden.

médií v tomto období nedostaly. Příkladem je osoba prezidenta Václava Klause, který, jak už jsem vysvětlila v předchozí kapitole, sice v celé kauze radaru hrál významnou roli, ale ve sledovaném období se v médiích neobjevil ani jednou.

¹²⁷Všechny očíslované a popsane tabulky, z nichž výzkum vychází, jsou seřazeny na konci práce v části Přílohy.

6.1.2 Kdo měl přístup do médií, a jak byly tyto skupiny vzájemně zastoupeny v jednotlivých médiích?

V případě kulturních grantů měli jasnou převahu divadelníci a další umělci protestující proti novým dotacím. Minimálně v případě Novinek a Týdne, které je citovaly pětkrát, Aktuálně citovalo sedmkrát. iDnes upřednostnil radního Milana Richtera, citoval ho sedmkrát a divadelníky šestkrát, v Lidovkách dostal nejvíc prostoru primátor Pavel Bém. Ten byl většinou v počtu citací na druhém místě. Všechny ostatní sledované skupiny byly většinou citované jednou nebo vůbec, to platí obzvláště pro skupiny veřejnosti a expertů. Obě skupiny byly citovány jednou nebo vůbec (tab. 1).

Vzájemné zastoupení jednotlivých sledovaných skupin bylo v případě amerického radaru mnohem vyrovnanější. Většina skupin byla citována jednou, dvakrát nebo třikrát. V Novinkách, Lidovkách a iDnesu patřilo nejvíce citací hnutí Greenpeace. Naopak Aktuálně Greenpeace vůbec necitovalo a v jeho zpravodajství se nejvíce projeví experti (pětkrát). V Týdnu byly nejvíce zastoupené ministerstvo obrany (čtyřikrát) a vojenská policie dokonce pětkrát. Celkově se více pozornosti dostávalo uskupením protestujícím proti radaru (opět s výjimkou Aktuálně), a méně jeho zastáncům (tab. 2).

6.1.3 Byl někdo výrazně pouze aktivním účastníkem (převažují citace nad zmínkami)?

Jednoznačně nejcitovanější byli v případě kulturních grantů divadelníci, kteří proti nim protestovali, a spolu s nimi kódovaná Iniciativa pro kulturu – 19 zmínek ku 24 citacím (tab. 3). Většina ostatních subjektů byla častěji zmiňovaná, pouze ministr kultury Václav Jehlička byl třikrát zmíněn a třikrát také citován (tab. 4).

V případě amerického radaru byly citovanější hned tři subjekty: ministerstvo obrany (12 citací ku pěti zmínkám), vojenská policie a armáda (10 citací ku jedné zmínce), hnutí Ne Základnám (10 citací ku třem zmínkám) a hnutí Greenpeace (10 citací ku pěti zmínkám) (tab. 5, 6, 7 a 8).

6.1.4 Byl někdo naopak často spíše pasivní (převažují zmínky nad citacemi)?

Velmi pasivní z hlediska poměru zmínek a citací byla v kauze divadelních dotací veřejnost (13 zmínek a jedna citace) a také divadelníci, kteří s novým grantovým systémem souhlasili (12 zmínek ku čtyřem citacím). V obou případech se o nich média celkem často zmiňovala, ale téměř je

necitovala. Větší počet zmínek než citací ovšem platil téměř pro všechny sledované subjekty (tab. 9 a 10).

I v případě amerického radaru byla nejpasivnější veřejnost (celkem 17 zmínek ku pěti citacím), politici, kteří se stavbou radaru souhlasili (17 zmínek ku šesti citacím) a celkem překvapivě premiér Mirek Topolánek (14 zmínek ku sedmi citacím) (tab. 11, 12 a 13). A také v případě radaru platilo, že většina subjektů byla více zmiňována než citována. Nejvyrovnaněji pak byli zastoupeni experti, kterým média věnovala celkem jedenáct zmínek a deset citací (tab. 14).

6.1.5 Liší se zastoupení zájmově podobných skupin v jednotlivých médiích?

Týden věnoval zhruba stejně nízkou pozornost politikům, kteří obě kauzy podporovali, podobné je i poměrné zastoupení odpůrců. Naopak velký rozdíl je v zastoupení expertů – v kauze kulturních grantů se o jejich tvrzení Týden neopíral vůbec, v kauze radaru je naopak citoval hned v pěti článcích. Tuto skutečnost je ovšem možné vysvětlit naznačeným alternativním rámcem z kvalitativní analýzy – žádné médium se hlouběji nezajímalo o expertní stránku celé kauzy, a tudíž neoslovilo ani experty. Obecně tedy můžeme říci, že Týden věnuje o něco větší pozornost jednotlivcům a skupinám, kteří protestují proti úředním opatřením. Tento rozdíl ovšem není příliš veliký a Týden se přiklání spíše k neutralitě.

Aktuálně věnovalo různou pozornost uskupením, která protestovala proti oficiálním představitelům (ti měli zhruba stejné zastoupení v obou kauzách). Zhruba stejné pozornosti se dostalo politickým protestujícím subjektům. Ale ačkoliv nespokojeným divadelníkům se Aktuálně věnovalo zhruba stejně jako zastupitelům magistrátu, skupinám protestujícím proti radaru, tedy Greenpeace a Ne základnám patřila jen mizivá pozornost. Podobný nesoulad jako v Týdnu najdeme také u zastoupení veřejnosti a expertů – v případě kulturních grantů je velmi malé, v případě radaru už se o obě skupiny média zajímala více.

iDnes zaměřil svou pozornost v obou kauzách v podstatě stejně. Podobně se věnoval oficiálním představitelům podporujícím kauzy i těm, kteří proti nim protestovali, i když tyto skupiny měly drobnou převahu. Podstatně méně pozornosti pak zbylo na spíše neutrální jednotlivce a skupiny, jako byl ministr Jehlička, vojenská policie nebo ministerstvo obrany. Nejméně se pak iDnes věnoval „typicky“ opomíjeným skupinám – expertům a veřejnosti, i když v případě radaru bylo jejich zastoupení přece jen o něco větší než v případě kulturních grantů.

Novinky se nejvíce věnovaly oficiálním představitelům podporujícím danou kauzu, magistrátu a vládě, případně podporujícím politickým subjektům. Protestující tentokrát dostali o něco méně prostoru, ačkoliv byli častěji, na rozdíl od politiků, citováni. V Novinkách bylo podobné

také zastoupení dvou opomíjených skupin – veřejnosti a expertů, shodně čtyři zmínky a citace v případě radaru a stejný počet zmínek v případě kulturních grantů plus jedna zmínka expertů.

Lidovky se v obou kauzách vlastně příliš neshodují. V kauze radaru dávaly více prostoru protestujícím, v kauze divadelních dotací zase oficiálním představitelům magistrátu, tedy primátoru Bémovi a radnímu pro kulturu Richterovi. V první kauze věnovaly shodně čtyři zmínky i citace veřejnosti a expertům, v druhé se omezily na jednu citaci expertů.

(tab. 1, 2, 15 a 16)

6.1.6 Dávala jednotlivá média přednost určitým jednotlivcům nebo skupinám?

V kauze divadelních dotací se všechna média shodně věnovala nejvíce protestujícím divadelníkům, Novinky pak ještě hodně prostoru poskytly radnímu Richterovi. V kauze radaru získali nejvíce pozornosti politici, a to jak pro, tak proti stavbě radaru. Pouze Aktuálně dalo v tomto případě nejvíce prostoru expertům (tab. 1, 2, 15 a 16).

6.1.7 Shodují se jednotlivá média v silnějším či slabším zastoupení typově podobných skupin v obou kauzách?

Ačkoliv se objevovaly menší rozdíly, v konečném výsledku je možné říci, že zastoupení proměnných bylo v obou kauzách a ve všech sledovaných médiích, pokud budeme srovnávat typově podobné skupiny, zhruba stejné. Většinou se média přikláněla lehce na stranu oficiálních představitelů podporujících daný problém. Ne ovšem v negativním či pozitivním smyslu, pouze jim věnovala ve svých článcích více prostoru.

Na druhém místě v pomyslném žebříčku by se umístili v kauze kulturních grantů protestující umělci a v kauze radaru experti – tady bylo obecně jejich postavení celkem silné a média je i častěji citovala. Naopak protestujícím proti radaru nevěnovala média vcelku příliš velkou pozornost.

Nejméně pozornosti věnovala média v kauze divadelních dotací ministru Jehličkovi, a v kauze amerického radaru vojenské policii (tab. 1, 2, 15 a 16).

6.3 Závěry kvantitativní analýzy

Vzhledem k nejčastějšímu použití útvaru zprávy jako teoretického formátu pro obě zkoumané události můžeme říci, že se všechna sledovaná média snažila přinejmenším budít dojem absolutní možné objektivity, a také, že se nechtěla příliš pouštět do hlubšího zkoumání

proběhnuvších událostí, ale, jak už vyplynulo z kvalitativní analýzy, raději pouze „referovala“ o aktuálním dění.

Výsledky kvantitativní analýzy pak potvrdily výsledky kvalitativní analýzy popsané v předchozí kapitole. Média citovala především ty skupiny a účastníky mediální komunikace, kteří byli sami dostatečně aktivní, a tím k sobě připoutali mediální pozornost. Příkladem je brdská blokáda hnutím Greenpeace nebo demonstrace a následné vniknutí na pražský magistrát uspořádané umělci protestujícími proti radaru. Pasivnější účastníci se sice do médií často také dostali, ale pozornost jim nevydržela příliš dlouho nebo výrazně. Typickým příkladem je hnutí Ne základnám, respektive protestní hladovka Jana Tamáše a Jana Bednáře. Jejich čin se sice prvních několik dní objevoval v médiích celkem často, ale, minimálně ve sledovaných internetových médiích, po několika dnech přestal být pro novináře zajímavý, protože jako takový byl příliš pasivní.

7. Závěr

Tato práce si kladla za cíl ukázat, jaký je vztah mezi médii, v tomto případě českými internetovými deníky, a sociální realitou. Výsledky mého výzkumu potvrdily, že původní záměr, tedy zkoumat, jak internetové deníky „reprezentují“ medializovanou sociální realitu, není dostatečně prokazatelný. Česká internetová média sice při tvorbě svých zpravodajských obsahů ve velké míře spoléhají na vnější zdroje (Česká tisková kancelář, tiskové zprávy politiků či aktivistických sdružení, a další) na úkor vlastních aktivních pozorování a zjištění, ale na druhou stranu i z těchto vnějších zdrojů si vybírají jen pro ně vhodné informace, z nichž následně „konstruují“ obraz sociální reality.

Zcela jistě zajímavým zjištěním bylo, že oproti předpokládané hypotéze, že každé médium konstruuje realitu podle svých vlastních předpojatostí, výzkum ukázal, že až na drobné odchylky se realita konstruovaná jednotlivými médii v podstatě shoduje. Pravděpodobné vysvětlení tohoto zjištění by se mohlo skrývat právě v sociální podstatě médií, tedy jejich začlenění do reality jako sociálních institucí.

Média jsou stejně jako další sociální instituce nezbytná pro potvrzování naší vlastní reality, včleňují nás do symbolické reality a pomáhají nám pochopit vzdálenější jevy tak, jak je to pro fungování dané společnosti žádoucí. Konstrukce naší sociální reality jako celku se proto bez institucí podobných médiím neobejde, nemohla by bez ní být úspěšná. Média svým působením utvrzují nejen naše vlastní bytí a vnímání okolní reality, ale mají také určitou normativní funkci. Nabízejí nám obraz toho, jak bychom se měli či neměli chovat, a nastavují pravidla pro to, co je správné a co špatné, nebo spíše co je společensky únosné a co už je nepřípustné.

V mediálně konstruované realitě je ve většině případů respektován nastavený sociální řád, a proto se od sebe mediální obsahy nijak výrazněji neliší. Média vlastně jen „dodržují“ sociální řád společnosti, v níž fungují a jímž jsou také určována. Je velmi pravděpodobné, že jinak budou realitu konstruovat média v různě politicky orientovaných zemích, ovlivněná různými náboženstvími a podobně. Zkoumáme-li ovšem mediální realitu v jedné společnosti, ani pravděpodobně nemůžeme dojít k jiným závěrům. V relativně nediverzifikované společnosti (takové, která samozřejmě zahrnuje menšiny a různé názorové proudy odlišné od dominantního názoru¹²⁸), jejíž realitu konstruuje omezený počet „objektivních“ médií, se pak neobjevuje a krom mezních a přelomových

128 Větší část reprodukce dominantní ideologie a informační uniformity je pravděpodobně dána samotnými médii jako výrobními institucemi, dělbou práce v médiích a především lidmi, kteří v nich pracují a pohybují se v nastoleném mediálním paradigmatu. Tato práce se nesnaží popírat závěry, k nimž došla řada výzkumníků před ní, pouze nabízí další alternativu, jejímž prizmatem je možné nahlížet proces tvorby mediálních sdělení.

situací vlastně ani nemůže objevit jiná realita, než jaká je obecně nastavená dalšími sociálními institucemi a lidmi. A to ani ne tolik proto, že by byla média v přílišné míře zvenčí ovlivňována dalšími politickými a ekonomickými silami, ale protože jsou sama součástí sociálního řádu, který dobrovolně respektují a jehož každodenní realitu nemají zájem narušovat nebo dokonce popírat.

8. Summary

The topic of this diploma thesis is the construction of media reality on internet news servers and mostly the way the Czech internet media construct the image of media communication participants. The goal of this work is mostly to try to trace and describe some regularities and bias, which the media use during construction, and which distinguish them one from another.

The theoretical part concentrates on two issues. First chapter describes the internet journalistic environment, its history and the specific rules according to which webjournalists work. It is concerned with the typology of internet media with the influence new technologies could have on the construction of media reality. It brings out the hypothesis, that internet media could have better resources and thus could be more efficient in this way. The second chapter is fully concerned with the theoretical conception of the social construction of reality. It describes various types of reality as they are part of our social world and it also includes different theories interpreting and describing this social construction of reality. Specifically, it focuses on the relationship between media and reality and the influence media could have on different parts of our social reality.

From the practical point of view, this thesis examines the way the Czech webdailies construct social reality. It is tempting to identify, whether they are biased when they choose news events, if they somehow differ according to these bias, or if they are producing news depending on some other features. Using the framing method it describes individual frames in which media feature media communication participants. In the quantitative part of the research it examines whom the media let speak in their news, and how much space these participants get. Pursuant to results of the research it describes the possible bias and specific attributes of surveyed webdailies.

Since neither the qualitative nor the quantitative parts of the research proved the first hypothesis, that media use bias and construct media reality according to this, this work concludes, that Czech, so called objective, webdailies construct the media reality more in accordance with symbolic and objective reality as it is accepted in given society.

9. Použité zdroje a literatura

9.1 Literatura

- ADORNO, Theodor; HORKHEIMER, Max. *Dialektika osvícenství: filosofické fragmenty*. Praha: OIKOYMENH 2009. 247 s. ISBN 978-80-7298-267-7
- BALLOVÁ-ROKEACHOVÁ, Sandra J.; DeFLEUR, Melvin L. *Teorie masové komunikace*. Praha: Karolinum 1996. 363 s. 80-7184-099-8
- BERGER, Peter L.; LUCKMANN, Thomas. *Sociální konstrukce reality: pojednání o sociologii vědění*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK) 1999. 214 s. ISBN 80-85959-46-1
- ČERMÁK, Miloš. *Máme pitomější politiky nebo novináře?*. in JIRÁK, Jan a kol. *10 let v českých médiích*. Praha: Portál 2005. 214 s. ISBN 80-7178-925-9
- DRISCOLL, Paul D.; GARRISON, Bruce; SALWEN, Michael B. *Online news and the public*. Mahwah, N.J. : Lawrence Erlbaum 2005. 384 s. ISBN 0805848231
- GANS, Herbert. J.: *Deciding what's news – a study of CBS evening news, NBC nightly news, Newsweek and Time*. Evanston: Northwestern University Press 2004. 393 s. ISBN 0-8101-2237-5
- GOFFMAN, Erving. *Frame analysis: an essay on the organization of experience*. Boston: Northeastern university press 1986. 586 s. ISBN 0-930350-91-X
- GOLDING, Peter; MURDOCK, Graham. *The political economy of media*, vol. 1. Glos: Edgar 1997. 689 s. ISBN 1-85278-777-5
- HALL, Stuart. *Encoding Decoding*. in KELLNER, Douglas; DURHAM, Meenakshi G. (eds.). *Media and Cultural Studies*. Malden, MA: Blackwell Publishers 2006. 755 s. ISBN 978-1-4051-3258-9
- KELLNER, Douglas. *Critical theory, Marxism, and modernity*. Baltimore: Johns Hopkins University Press 1992. 270 s. ISBN 0-8018-3914-9
- KITZINGEROVÁ, Jenny: *Framing and Frame Analysis*, in DEVEREUX, Eoin (ed.): *Media Studies: Key Issues and Debates*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage 2007.

391 s. ISBN 978-1-4129-2983-7

- LUHMANN, Niklas: *The reality of mass media*. Cambridge: Polity 2000. 154 s. ISBN 0-7456-2132-5
- McCOMBS, Maxwell; SHAW, David. *Agenda Setting: nastolování agendy – masová média a veřejné mínění*. Praha: Portál 2009. 251 s. ISBN 978-80-7367-591-2
- McQUAIL, Denis. *Úvod do teorie masové komunikace*. S českou předmluvou Jana Jiráka. Praha: Portál 2002. 447 s. ISBN 80-7178-714-0
- NOELLE-NEUMANNOVÁ: *The Spiral of Silence: public opinion – our social skin*. Chicago: London University of Chicago Press 1993. 269 s. ISBN 0-226-58936-6
- SCHULZ, W.: *Proměny a funkce politické komunikace. Masová média a reality: Ptolemaiovské a kopernikovské pojetí*. in JIRÁK, Jan; ŘÍCHOVÁ, Blanka (eds.). *Politická komunikace a média*. Praha: Karolinum 2000. 163 s. ISBN 80-246-0182-6
- ŠMÍD, Milan. *Česká média 1995 – 2005 – léta technického pokroku a zrání*. in JIRÁK, Jan a kol. *10 let v českých médiích*. Praha: Portál 2005. 214 s. ISBN 80-7178-925-9
- ŠMÍD, Milan. *Zpravodajství internetové žurnalistiky*. in OSVALDOVÁ, Barbara a kol.: *Zpravodajství v médiích*. Praha: Karolinum 2001. 155 s. ISBN 80-246-0248-2
- TUCHMANOVÁ, G.: *Making News: a study in the construction of reality*. New York, London: Free Press 1978. 244 s. ISBN 0-02-932960-4

9.2 Odborné články

- ADONIOVÁ, Hanna; MANEOVÁ, Sherrill. *Media and the Social Construction of Reality. Toward an Integration of Theory and Research*. Communication Research, vol. 11, no. 3, 1984. Dostupné z databáze SAGE Full-text.
- BEN-YEHUDA, Nachman. *Terror, Media, and Moral Boundaries*. International Journal of Comparative Sociology, Apr 2005; vol. 46: pp. 33-53. Dostupné ze SAGE Full-text.
- DIMITROVOVÁ, Daniela D.; KAIDOVÁ, Lynda Lee; WILLIAMS, Andrew Paul; TRAMMELLOVÁ, Kaye D. *War on the web: The Immediate News Framing of Gulf War II*. International Journal of Press/Politics, vol. 10, no. 1, 2005. Dostupné ze SAGE Full-text.

- DEUZE, Mark.: *Journalism and the Web. An Analysis of Skills and Standards in an Online Environment* in *International Communication Gazette*, vol. 61, 1999. Dostupné ze SAGE Full-text.
- GERBNER, George; MORGAN, M.; SIGNORELLI, N. *The mainstreaming of America: violence profile n. 11*. *Jornal of communicaton*, vol. 30, s. 10 – 29. Dostupné ze SAGE Full-text.
- ROBBERSOVÁ, Monica L. P. *Blinded by Science: The Social Construction of Reality in Forensic Television Shows and its Effect on Criminal Jury Trials*. *Criminal Justice Policy Review*, Mar 2008; vol. 19 pp. 84-102. Dostupné ze SAGE Full-text.

9.3 Webové zdroje

- ČERMÁK, Miloš. *Revoluce, či bublina? Úvahy o webu 2.0*. Nedatováno. Dostupné z <http://extra.cz/prednasky/web20.ppt>
- HRUBÝ, Dan. *České modelky podporují radar kusem žvance*. 17. 5. 2008. *Novinky.cz*. Dostupné z http://zpravy.idnes.cz/ceske-modelky-podporuji-radar-kusem-zvance-fkj-/nazory.asp?c=A080516_192123_nazory_zra
- MACICH, Jiří. *Redakce MF Dnes a iDnes se sblíží*. 15. 10. 2007. *Lupa.cz*. Dostupné z <http://www.lupa.cz/zpravicky/redakce-mf-dnes-a-idnes-se-sblizuji/>
- Výzkum návštěvnosti internetových stránek. Dostupné z www.netmonitor.cz

9.4 Absolventské práce

- AUST, Onřej. *Perspektiva internetových periodik v závislosti na jejich obsahu a míře ekonomické soběstačnosti, vývoj a budoucnost internetového obsahu zejména českých internetových periodik*. Praha: Univerzita Karlova – Fakulta sociálních věd 2004
- BALÍČKOVÁ, Anna. *Mediální zarámování koaličních vyjednávání po volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2006*. Praha: Univerzita Karlova – Fakulta sociálních věd 2009
- DOLANSKÝ, Lukáš. *Historie a současnost internetových periodik u nás*. Praha: Univerzita Karlova – Fakulta sociálních věd 2000

- PAVEC, Michal. *Česká internetová periodika – porovnání jejich zpravodajských postupů a míra závislosti na tištěném médiu*. Praha: Univerzita Karlova – Fakulta sociálních věd 2007
- PAVEC, Michal. *Vznik a vývoj internetového zpravodajství v Česku například deníku iDnes.cz*. Praha: Univerzita Karlova – Fakulta sociálních věd 2009

9.5 Zdroje výzkumu

9.5.1 Články

9.5.1.1 Kulturní granty

Články k tématu vyhledané podle klíčových slov „Praha“, „magistrát“, „kulturní“, „granty“, „divadelní“, „dotace“.

- Aktuálně 5. 5. – 17. 6. 2008. Dostupné z www.aktualne.cz.
- iDnes 19. 5. – 17. 6. 2008. Dostupné z www.idnes.cz.
- Lidovky 27. 5. – 17. 6. 2008. Dostupné z www.lidovky.cz.
- Novinky 20. 5. – 17. 6. 2008. Dostupné z www.novinky.cz.
- Týden 20. 5. – 17. 6. 2008. Dostupné z www.tyden.cz.

9.5.1.2 Americký radar

Články k tématu vyhledané podle klíčových slov „americký“, „radar“, „Česká republika“, „smlouva“.

- Aktuálně 26. 4. – 21. 5. 2008. Dostupné z www.aktualne.cz.
- iDnes 24. 4. – 21. 5. 2008. Dostupné z www.idnes.cz.
- Lidovky 21. 4. – 11. 5. 2008. Dostupné z www.lidovky.cz.
- Novinky 21. 4. – 21. 5. 2008. Dostupné z www.novinky.cz.
- Týden 28. 4. – 21. 5. 2008. Dostupné z www.tyden.cz.

9.5.2 Blogy

Blogové příspěvky vyhledané podle stejných klíčových slov jako v případě článků a

dostupné z:

www.blog.aktualne.centrum.cz

www.blog.idnes.cz

www.bigblogger.lidovky.cz

10. Přílohy

10.1 Tabulky

Tab. 1 – Počet citací sledovaných účastníků a skupin v daných médiích, kauza divadelní dotace

	Médium					Celkem
	Týden.cz	Aktuálně	iDnes	Novinky	Lidovky	
Richter	2	3	7	3	1	16
Bém	2	5	2	1	3	13
Jehlička	0	1	0	2	0	3
Protestující divadelníci	5	7	6	5	1	24
Souhlasící divadelníci	1	0	2	1	0	4
Politici	1	1	1	3	0	6
Expertí	0	1	1	1	0	3
Veřejnost	0	0	0	0	1	1

Tab. 2 – Počet citací sledovaných účastníků a skupin v daných médiích, kauza radar

	Médium					Celkem
	Týden	Aktuálně	iDnes	Novinky	Lidovky	
Topolánek	1	2	2	1	1	7
Politici pro radar	1	1	0	3	1	6
Politici proti radaru	3	1	2	3	2	11
Expertí	0	5	1	2	2	10
Veřejnost	1	1	0	1	2	5
Ministerstvo obrany	4	2	3	2	1	12
Greenpeace	3	0	1	3	3	10
hnutí Ne základnám	3	2	3	1	1	10
Vojenská policie a armáda	5	0	1	3	1	10

Tab. 3 – Počet zmínek a citací protestujících divadelníků

	Četnost	Procenta
--	---------	----------

zmínka	19	38,8
citace	24	49,0
Celkem	43	87,8

Tab. 4 – Počet zmínek a citací ministra Jehličky

	Četnost	Procenta
zmínka	3	50,0
citace	3	50,0
Celkem	6	100,0

Tab. 5 – Počet zmínek a citací ministerstva obrany

	Četnost	Procenta
zmínka	5	29,4
citace	12	70,6
Celkem	17	100,0

Tab. 6 – Počet zmínek a citací Vojenské policie a armády

	Četnost	Procenta
zmínka	1	9,1
citace	10	90,9
Celkem	11	100,0

Tab. 7 – Počet zmínek a citací o hnutí Ne základnám

	Četnost	Procenta
zmínka	3	23,1
citace	10	76,9
Celkem	13	100,0

Tab. 8 – Počet zmínek a citací hnutí Greenpeace

	Četnost	Procenta
--	---------	----------

zmínka	5	33,3
citace	10	66,7
Celkem	15	100,0

Tab. 9 – Počet zmínek a citací veřejnosti v kauze divadelních dotací

	Četnost	Procenta
zmínka	13	92,9
citace	1	7,1
Celkem	14	100,0

Tab. 10 – Počet zmínek a citací souhlasících divadelníků

	Četnost	Procenta
zmínka	12	75,0
citace	4	25,0
Celkem	16	100,0

Tab. 11 – Počet zmínek a citací veřejnosti v kauze radar

	Četnost	Procenta
zmínka	17	77,3
citace	5	22,7
Celkem	22	100,0

Tab. 12 Počet zmínek a citací politiků pro radar

	Četnost	Procenta
zmínka	17	73,9
citace	6	26,1
Celkem	23	100,0

Tab. 13 – Počet zmínek a citací Mirka Topolánka

	Četnost	Procenta
zmínka	14	66,7
citace	7	33,3
Celkem	21	100,0

Tab. 14 – Počet zmínek a citací expertů v kauze radar

	Četnost	Procenta
zmínka	11	52,4
citace	10	47,6
Celkem	21	100,0

Tab. 15 – Počet zmínek sledovaných účastníků a skupin v kauze divadelních dotací

	Médium					Celkem
	Týden.cz	Aktuálně	iDnes	Novinky	Lidovky	
Richter	6	5	3	8	4	26
Bém	2	3	3	7	0	15
Jehlička	0	1	1	1	0	3
Protestující divadelníci	4	2	4	7	2	19
Souhlasící divadelníci	2	4	1	3	2	12
Politici	0	3	2	4	0	9
Experti	1	3	1	4	0	9
Veřejnost	3	4	2	4	0	13

Tab. 16 – Počet zmínek sledovaných účastníků a skupin v kauze radar

	Médium					Celkem
	Týden	Aktuálně	iDnes	Novinky	Lidovky	
Topolánek	2	4	3	2	3	14
Politici pro radar	5	4	3	4	1	17
Politici proti radaru	3	6	3	2	3	17
Experti	0	5	2	2	2	11
Veřejnost	5	3	4	3	2	17

Ministerstvo obrany	1	2	0	2	0	5
Greenpeace	3	0	1	0	1	5
hnutí Ne základnám	1	1	0	0	1	3
Vojenská policie a armáda	1	0	0	0	0	1

10.2 Fotografie

Zdroj: ČTK. Dostupné například z www.iDnes.cz.

Zdroj: David Port, MAFA. Dostupné z www.idnes.cz.

10.3 Kódovací knihy

10.3.1 Kódovací kniha - radar

Identifikační údaje

Datum – ve formátu den.měsíc.rok

Médium – 1 Týden

2 Aktuálně

3 iDnes

4 Novinky

5 Lidovky

Název článku

Typ článku – 1 zpráva

2 rozhovor

Výzkumné údaje

Topolánek - 1 zmínka

2 citace

Politici pro radar - 1 zmínka

2 citace

Politici proti radaru - 1 zmínka
2 citace

Experti -1 zmínka
2 citace

Veřejnost - 1 zmínka
2 citace

Ministerstvo zahraničí – 1 zmínka
2 citace

Greenpeace - 1 zmínka
2 citace

Ne základnám - 1 zmínka
2 citace

Vojenský újezd a vojenská policie – 1 zmínka
2 citace

10.3.2 Kódovací kniha - dotace

Identifikační údaje

Datum – ve formátu den.měsíc.rok

Médium – 1 Týden
2 Aktuálně
3 iDnes
4 Novinky
5 Lidovky

Název článku

Typ článku – 1 zpráva
2 rozhovor

Výzkumné údaje

Richter - 1 zmínka
2 citace

Bém - 1 zmínka
2 citace

Jehlička - 1 zmínka
2 citace

Divadelníci proti -1 zmínka
2 citace

Divadelníci pro - 1 zmínka
2 citace

Politici – 1 zmínka
2 citace

Experti - 1 zmínka
2 citace

Veřejnost - 1 zmínka
2 citace